

(DER JUDE)

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברה „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל.
פיערטעל יאהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „
איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
עסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד — 10 שילינג.
פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Krakau. 27 December 1900. נומר 52. קראקויא, טבת תרס"א.

אינהאלט:

ה. תרס"א — וואכען-קאלענדער (לוח) — 1900

די טעג פון: חודש	וואך	טבת דעצעמבער-גרודזיען		נייער ס. דעצעמ.	אלט. ס. דעקאב.
ח'	זונטאג			30	18
ט'	מאנטאג			31	19
י'	דינסטאג	עשרה בטבת.	יאנואר 1901	1	20
י"א	מיטוואך			2	21
י"ב	דאנערס.			3	22
י"ג	פרייטאג			4	23
י"ד	שבת	שבת ויחי.		5	24

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
ח'	ג'תרט"ו	איז די תורה איבערגעזעצט געוואָרען אין גריכיש.
„	ה'שצ"ח	אין לאחיויצא געהרג'ט עקדה"ש 3 יודען.
ט'	ד'תתכד	געהרג'טר' יוסף בן ר' שמואל הנגיד און פיעל יודען אין גראנאדא.
י'	ג' של"ו	ירושלים בעלאגערט פון נבוכדנצר.
יא	ה' רנ"ג	פערטריבען יודען פון סיציליען.
„	ה'תרמ"ז	געשטארבען ר' אברהם שמואל דיסקין רב אין וואלקאוויסק.
„	ה' תרנא	„ דער געלעהרטער ר' שמואל יוסף פין אין ווילנא.
יג	ה'תק"ג	„ אין שקלאב הגאון הר' שלום רב אין פאסוואל.
„	ה'תרנ"ח	„ אין מאסקווא הר' שלמה פוליאקאוו.
יד	ה' רמ"ז	פערברענט עקדה"ש 950 אנוסים אין טאלעדא.
„	ה'תקצב	געשטארבען ר' צבי הירש דוד הלוי קראקאיר רב.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

דער יוד' איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער
1920 a Nachtrag VII.

„הדור“

מכ״ע יוצא אחת בשבוע

המו״ל: חברת אהיאסף.

„על ידי הטוב אנחנו אומרים לברא לקוראינו מעט מעט רגש וטעם בשביל הטוב; לא את הרגשות שהם רוצים בהם אנחנו אומרים לעורר בהם, כי אם אותם שהם צריכים להם“.

זאת היא אחת המטרות הראשיות אשר היו לנגד עיניהם של מיסדי „הדור“ ואליה ישתדלו בכל כחם להגיע במדה האפשרית... „הדור“ יתאמץ להרהיב את דעת הקוראים, לזכך ולעדן את טעמם, עד שיחושו את כל יפה ואת כל טוב, וישפטו על כל דבר בשקול דעת נכונה.

„הדור“ יתאמץ להעיר ולעורר את העם, עד שידע את מהותו ואת הויתו, בכדי שתהי היכלת בידו לכון את עתידותיו עם העבר אשר לו. „הדור“ יניד משפטו במתינות ובדברים ברורים על כל השאלות המתעוררות בחיים ובחברה, ויספר כל מעשה חשוב הנעשה במשך השבוע בישראל ובעמים, ובכלל כל דבר הנכנס להלקי הפובליציסטיקא. „הדור“ יצרף ויברר את המושגים ע״י דברי בקרת והשקפות על ספרים חדשים.

„הדור“ ישים לפני קוראיו ספורים, ציורים, רשימות, פיליטונים, שירים, וכל הדברים המתיחסים לפרקי היופי והבללטריסטיקא.

כן יביא „הדור“ מזמן לזמן כל הלכה שנתחדשה במקצועות החכמה והמדעים השונים, ואם נזכיר כי נוסף על אלה יביא „הדור“ גם כל החדשות והידיעות החשובות הנוגעות לכל אדם באשר הוא אדם ואיש מישראל, אז יוכל כל אחד לעשות לו ציור שלם מתכונת המכ״ע החדש הזה שהננו מוציאים בהשתתפות טובי החכמים והסופרים.

יצא לאור Nr. I

וזה תכנו:

א) הדור (דברים אחדים בתור פתיחה).
ב) מכתב אל העורך — אחד-העם.
ג) נסיונות לפתרונים. א. — ברנר לזר.
ד) הליפות ותמורות — דר. ש. ברנפלד.
ה) על מפתן המאה העשרים — ר. בריינין.
ו) המתנדבים בעם. שיר — ה. נ. ביאליק.
ז) ארבעה דורות—ארבע מיתות. ציור. — י. ל. פרץ.
ח) בקרת: ד״ר גוטמאן — ד. פ.
ט) ארוכות וקצרות (פיליטון) — אפרתי.

תנאי החתימה:

לשנה: 6 רו״כ, להצי שנה 3 רו״כ, לרבע שנה 1,50 רו״כ.

באוסטריא-אונגריה: לשנה 14 קראנען, לחצי שנה 7 קראנען, לרבע שנה 3,50 קר׳; באשכנז לשנה 12 מארק. באנגליה לשנה 12 שיללינג. בשאר ארצות 17 פרנק, בארץ ישראל לשנה 15 פראנק, לחצי שנה חצי המחיר:

להחותמים על מכ״ע „הדור“ ו„השלה“ ביחד

יוזל המחיר בשני רו״כ

וישלמו: לשנה 10 רו״כ, לחצי שנה 5 רו״כ, לרבע שנה 2,50 רו״כ.

גליונות למבחן לא ישולחו.

פרוספקטים ישולחו חנם לכל דורש.

סוכנים חרוצים יבוקשו!!

Издательство „АХІАСІАФЪ“, Варшава.

Verlag. „ACHIASAF“, Warschau.

האוצר

פתרון המלים שנמצאו במקרא ובמשנה וכו׳ ותרגומן לשפות רוסיא ואשכנז

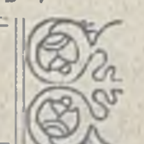
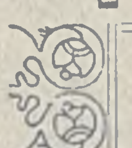
מאת ש. י. פין (המנוה).

עם הערות (בסוף כל חלק) על השמות הנוגעים להכמת הרפואה בכל ענפיה

מאת ד״ר ל. קאצענעלסאהן.

יצאה לאור

ונשלחה לכל החותמים

 חוברת י״ג חוברת

הספר יוצא לאור במחברות א׳ 2 באגען

מחיר כל מחברת 22 ק״פ ועם פארטא 24 ק׳.

אולם **לחותמים** הוזל המחיר ע״פ התנאים

א) בתשלום למפרע עבור כל הספר — 8 רו״כ.
ב) „ „ „ 20 חיב׳ — 3 „
ג) „ „ „ 10 „ 1,80 „

החותמים מקבלים החוברות בכל שבוע חפשי מפארטא.

כתבת המו״ל: Издат. „Ахіасафъ“, Варшава.

Verlag „ACHIASAF“ Warschau.

בבית מסחר הספרים אשר

לאחיאסף

נמצא להמכר הספרים החדשים האלה:

Bambus, **Palästina**. Land und Leute. Reiseschilderungen (ספור מסע בארץ הקדושה) R. 1,20

Bernfeld, Juden und **Iudenthum** im XIX Jahrhundert (קורות התפתחות היהודים והיהדות בשנות מאה הי״ט) . . . . — 1,25

Jensen, die Juden zu Köln (ספור היסטורי מחיי היהודים באשכנז בימי הבינים) . . — 1,50

Lublinski, Jüdische Charaktere bei Grillparzer, Hebbel etc (מאמרי בקרת) . . . . — 1 —

Zangwill, Kinder d. Ghetto 2 Bände (רומן מהו״ל בהעתקה שלמה ומצוינה) . . . . . — 3,75

Zangwill, Der König d. Schnorrer (ספור סטירי) — 1 —

Cronbach, Aus d. Notizbuch d. Onkel Jonas (ספורים סטירים מחיי היהודים) . . . . . — 75

Dolivet, Jude! (רומן נודע לשם) . . . . — 1,75

Kohn, der Alte Grenadier, die fidelen Alten (שני ספורים ממחבר הספור הנודע „גבריאל“) — 75

Berg, Der Herr Hofprediger (ספורים מחיי ההוה) — 75

Sammter, Der Rabbi von Liegnitz (ספור היסטורי מימי ההוסיטים) . . . . — 75

Dreufus Kapitän, Briefe aus der Gefangenschaft (קובץ שלם של מכתבי דרייפוס) — 2 —

Bernfeld Dr. Das Buch der Bücher (חקירות בתולדות התנ״ך) . . . . — 2 —

Klausner-Davoc, Jacob (דרמה) . . . . — 1 —

Kayserling Dr., Christoph Columbus u. der Antheil der Juden . . . . . — 1,50

Lublinski S. Litteratur und Gesellschaft im XIX Jahrhundert, Band I-IX. jeder Band á . . — 1,50

הספרים האלה הנוגעים לחיי היהודים וחכמת ישראל מצטיינים בערכם ונדפסו בתכלית היופי וכל איש היודע שפת אשכנז ימצא בם חפץ רב.

דורשי הספרים יפנו אל:

Издательство „**АХІАСАФЪ**“, Варшава.

II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 52

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאַנץ־יאֶהרליך —.5 רוביל.
האלב־יאֶהרליך —.3 רוביל.
פירטעל־יאֶהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 ״
דען 1טען אויגוסט — 1 ״
ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאַג: חברת „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאֶהרליך:
אֶסטרייך־אונגארן —.12 קראָנען.
האַלביאֶהריג —.6 ״
פירטעליאֶהריג —.3 ״
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אַנדערע לענדער —.15 ״
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.
פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.
Erscheint Donnerstag.

Krakau, 27 December 1900. נומר 52. קראַקויא, טבת תרס״א.

אבאנעמענט אויף דעם „יוד" 1901.

III יאהרגאנג.

דער נומער 52 איז דער לעצטער פון היינטיגען יאהר, און מיר דערמאהנען אלע אונזערע אבאנענטען זיי זאָלען צייטליך ארייִנשיקען געלד אויף דעם נייען יאהר 1901, כדי עס זאל נישט זיין קיין אויפהאלט אין דער עקספעדיציאָן פון די נומערען.

 אבאנעמענטס־פרייז זיהע אויבען.

האלבע יודען און האלבע דייטשען.

די נייע צייט האָט אונז געבראַכט נייע קראנקהייטען פון דעם גוף און פון דער נְשָמָה. די נייעסטע קראַנקהייט פון די דייטשע יודען הייסט: ה א ל ב ה י י ט. איך מאַך ניט קיין חוזק, דאָס איז טאַקי א ביטערע זאך. דאָס איז — ניט פאַר אייך געדאַכט — זעהר אַ שלעכטע קראַנקהייט, און פון דער מגפה איז ניט דאָ געדאַכט די גאַנצע דייטשע יודענהייט אָנגעשטעקט. ווי זאָל איך אייך די קראַנקהייט בעשרייבען? מען זעהט איהר ניט און מען פיהלט איהר ניט, און פון דעסטוועגען ווערט מען דערפון אלע טאָג שוואַכער און ערגער, עס געהט ביסליכווייז אויס די כּוֹחוֹת, און דערנאָך פאַלט מען מיט אַ מאָל ווי אַ פליג און מען איז גאָר ניט מעהר דאָ. עס איז ניט וואַרם און עס איז ניט קאַלט, עס איז ניט טרוקען און עס איז ניט נאַס, עס איז ניט ווייך און עס איז ניט האַרט, עס איז ניט שוואַרץ און ניט ווייס, ניט יודיש און ניט קריסטליך, — אָט דאָס איז האַלבהייט. מען וויל און מען קען ניט, און מען קען און מען וויל ניט, מען לאַכט און מען וויינט, מען זיפצט און מען פרעהט זיך, מען זינדיגט און מען איז פרום, — אָט דאָס איז האַלבהייט. מען קען ניט אַהער און ניט אַהין, מען שווימט ניט און מען געהט ניט, מען פליהט ניט און מען שטעהט ניט — אָט דאָס איז האַלבהייט. איך בין איין דייטש און ניט קיין דייטש, איין יוד און ניט קיין יוד, איך גלויב און גלויב ניט, — אָט דאָס איז ד ע ר ד י י ט ש ע ר י ו ד. זייערע פאָליטיק און זייערע רעפאָרמען, זייערע האָפנונגען און זייערע זאָרגען — ע ס א י ז א ל צ ד י נ ג ה אַ ל ב ה י י ט.

אצונד האָבען זיי זיך ברוך־השם אנגעשאַפט אַ נייע סחורה: ה אַ ל ב ע מ ש ו מ ד י ם. פאַר אַ יאָהר 15 אָדער צוואָנציג צוריק זענען געוועזען ביי די דייטשע יודען פיעל משומדים, אָבער עס זענען געוועזען גאַנצע משומדים. די עלטערן זענען געוועזען רעפאָרמער און האָבען געפרעדיגט פון דער „הייליגער אַסימילאַציאָן". די קינדער זענען געוועזען קליגער! זיי האָבען זיך געזאָגט: אם כּן, אַז טאַקע אַסימילאַציאָן, טאָ זאָל זי האָטש זיין גרינדליך. זיי זענען געלאָפען מיט גרויס כַּוָנָה זיך טובל זיין און זענען געוואָרען ג אַ נ צ ע ד י י ט ש ע ן. זיי זענען טאַקי ניט זעהר צופרידען געוועזען מיט זייער נייער איבערקעהרעניש, אָבער זיי האָבען ליעב געהאַט דאָס דייטשטום. זיי האָבען נאָך געגלויבט אַז מיט דעם מיטעל ווערט מען פָּטוּר פון אַלע צרות. זיי האָבען זיך אַריבערגעהאַפט איבער דעם טייך, צוגעשוואומען צום אַנדערן ברעג און האָבען טאַקי פערגעסען ווער זייער טאַטע אין געוועזען. זיי האָבען געקראָגען טיטלען און כבוד, שענע דייטשע מיידליך און מעדאַליען. די רעגירונג האָט זיי מוחל געווען זייערע גרויסע זינד. וואָס זיי שטאַמען ניט אָב פון די עכטע גערמאַנען מיט די רויטע בערד, און דאָס פאָלק האָט זיך געמאַכט ניט וויסענדיג אוּ־ האָט געשוויגען. די נייע גבורים האָבען געקליבען נחת, וואָס זיי זענען פטור געוואָרען פון אַלע יודישע צרות און אַז זיי האָבען געהערט, ווי עס געהט די יודען ניט גוט, האָבען זיי געלאַכט: „נאַרען! טהוט ווי מיר האָבען געטהון, וועט אייך אויך זיין גוט!" און דאָס יודענטום האָט זיך טאַקי אויך געפרעהט, וואָס איז פטור געוואָרען פון אַזעלכע יודען. מילא אַ פאָר יודליך ווייניגער, די הכנסות פון דער קהלה קליינער. אָבער — איין קראַנקעס גליעד מוז אבגעשניטען געוואָרען, אַז ניט פוילט דער גאַנצער גוף.

אַזוי איז געוועזען אַ לאַנגע צייט. אָבער די צייטען האָבען זיך געענדערט און עס זענען געקומען בייזע טעג פאַר די נייע דייטשען. מען האָט זיך אָנגעהויבען שעמען מיט די נייע מחותנים און מען האָט זיי געשטופט צוריק פון ברעג, אָט שווימען זיי און וויסען נעביך ניט וואוהין, זיי קענען ניט אַהין און ווילען ניט אַהער. זיי ווילען זיך טויפען? וואָס ווילען זיי האָבען דערפון? די אַנטיסעמיטען ווילען זיי דאָך דערקענען, און די אַדעליגע ווילען זיי דאָך ניט אויפנעהמען. צי אפשר געהען צוריק און ווערען אַ יוד? ניין, חס וחלילה! וואָס ווייסען זיי פון יודישקייט? פון וואַנען זאָלען זיי האָבען דאָס יודענטום ליעב? אָט האָבען זיי געפונען אַ נייע המצאה, זיי ווערען ה אַ ל ב ע מ ש ו מ ד י ם. ווי מאַכט מען דאָס? גאָר פשוט, מען בלייבט אַליין יוד און מען לאָזט די קינדער טויפען כדי זיי זאָלען האָבען דאָס גליק גאַנצע, אמת'ע גוים צו זיין.

די דאָזיגע נייע פילאָזאָפיע האָט ערפונען איין דייטשער שריפטשטעלער, וואָס ער רופט זיך מיט דעם פאַלשען נאָמען ב ע נ ע ד י ק ט ו ס ל ע װ י ט א. ער האָט געשריעבען אין אַ דייטשען זשורנאל איין אַרטיקעל, וואָס איז אַזוי לאַנג ווי דער יודישער גלות, און ער בעווייזט מיט אותות ומופתים, אַז עס וואָלט געוועזען אַ חכמה און אַ גליק, ווען די דייטשע יודען וואָלטען זייערע קינדער טויפען קליינערהייט. ער זאָגט ניט זיין אייגענע מיינונג, נאָר ער האַלט זיך פאַר דעם שליח צבור פון „די געבילדעטע קלאַסען". ער

זאָגט: „די דאָזיגע קלאַסע פֿון יודען איז שוין לאַנג סיי אין רעליגיאָן, סיי אין נאַציאָנאַליטעט אָבגעזונדערט פֿון דעם יודישען פֿאָלק. זי זעהט אין דער יודישקייט נור אַ שווערע, איבריגע משא און וויל פֿון גאנצען הארצען אונטערגעהן אין דעם שטראָם פֿון דעם דייטשען פֿאָלק.“ ער האָט טאַקי ניט אונרעכט. די דאָזיגע קלאַסע, ד. ה. די אַסימילאַנטען, וואָלט טאַקי זיין גליקליך, אז זי וואָלט אויפֿשטעהען אין דער פֿריה און פֿערגעסען דעם גאַנצען בייזען חלום פֿון יודיש־קייט.

דער הערר לעוויטאַ ווייס ניט פֿיעל פֿון די ביבעל. נו דאָס איז דאָך קיין וואונדער ניט. וואָס דאַרף איין אַסימילאַנט קענען די תורה? אָבער דער הערר איז עהרליך. ער זאָגט אַליין, אַז ווער עס לאָזט זיך טויפֿען, אום צו קריגען מעהר רייכטהום און צו זיין מעהר אָנגעזעהען, איז איין אויסוואורף און האָט קיין חאַראַקטער ניט. אָבער — מיינט ער — מיר ווילען דאָך זיין דייטשען, און די דייטשען מוזען האָבען וויינאַכטען, אָסטערן און פֿינגסטען און ניט חנוכה, פסח און שבועות. מען קען ניט זיין איין דייטשער מיט דער יודישער אמונה, מען מוז זיין איין דייטשער מיט דער קריסטליכער דייטשער אמונה. די רעליגיעזע זכרונות פֿון די יודען זענען נאַציאָנאַל און די יודישע יום־טובים זענען אויך נאַציאָנאַל.

הערר לעוויטאַ האָט געוויס אויך ווידער רעכט. דער פֿראַנצויז זאָגט: „די געגענזעצע בעריהרען זיך“. אָט דאָ איז דער פונקט, וואו די ביידע ענטגעגענגעזעצטע בעוועגונגען ציוניזם און אַסימילאַציאָן קומען צוזאַמען. די פֿאַקטען זעהען ביידע פאַרטייען ריכטיג, נאָר ביידע ציהען דערפֿון אַנדערע לעהרען. מיר ציוניסטען זאָגען: עס קען ניט זיין אַ יודענטום אָהן איין יודישעס פֿאָלק, דערום מוזען וויר ווערען איין געזונדעס יודישעס פֿאָלק. לעוויטאַ זאָגט: עס קען ניט זיין איין דייטשטום מיט דער יודישער רעליגיאָן, מיר ווילען אָבער זיין מיט אַלע געוואַלט דייטשען, דערום מוזען מיר פֿערלאָזען די יודישע רעליגיאָן. נאָר איז עס פֿאַר די אַלטע ניט אַנגענעהם, זיך צו לאָזען טויפֿען, זאָלען זיי שוין שטאַרבען אין יודישקייט, אָבער זייערע קינדער זאָלען ווערען ביי צייטען קריסטליך.

אַז די אַסימילאַנטען וואָלטען דענקען שטאַרק לאָגיש, וואָלטען זיי אַלע זעהען, אַז וואָס זיי ווילען איז ניט פֿיש און ניט פֿלייש און וואלטען אַלע אַזוי רעדען און שרייבען ווי הערר לעוויטאַ. איך קען איינעם זעהר אַ בעריהמטען יודישען יוריסטען, וואָס איז איין זעהר שאַרפֿער דענקער. פֿאַר איינגע וואָכען האָט ער זיך מיט מיר אונ־טערהאַלטען איבער יודישע זאַכען און האָט מיר געזאָגט: „עס גיבט נור 2 וועגען, צו ראַטעווען די יודישע צוקונפֿט, פּאַלעסטינאַ אָדער דער טויפֿבעקקען. איך וויל ניט, אַז מיינע קינדער זאָלען ליידען, דאָס עלענד מוז אַ מאָל אויפֿהערען. איך בין ניט שטאַרק גענוג צו קעמפֿען פֿאַר ציון און צו ליידען, און איך האָב מיינע קינדער געטויפֿט“. דאָס איז זעהר טרויריג, אָבער לאָגיש געדענקט. די נאַטור איז זעהר לאָגיש, זי קען נור ליידען אַזעלכע מענשען, וואָס געהען דעם גראַדען וועג נאָך רעכטס אָדער נאָך לינקס. די פֿוילע, די שוואַכע, וואָס זענען ניט אַהער און ניט אַהין, זענען אוננאַטירליכע מענשען און זיי ווערען מיט דער צייט שוואַכער און הערען אויף צו זיין.

צו דעם געדאַנק, טאָמער וועט די טויפֿע העלפֿען די קינדער, זענען שוין די דייטשע יודען פֿריהער געקומען, זיי האָבען ניט גע־וואַרט אויף די גוטע עצות פֿון הערן לעוויטאַ. אין דער סטאַטיסטיק לייען איך, אַז אין דער קעניגליכער עליזאַבעטשולע פֿאַר מיידליך אין בערלין זענען געוועזען אין דעם פֿערגאַנגענען זומער 29 יודישע מיידליך. פֿון די דאָזיגע 29 זענען געוועזען 11 שילערינס, וואָס האָבען געלערנט צוזאַמען מיט די קריסטינען די קריסטליכע אמונה, ווייל זייערע עלטערן האָבען דאָס אַזוי געוואָלט. דאָס זענען ציפֿערן,

פֿעלעטאָן.

עֶס פִּידֶעלְט נִישְׁט!

(בריעף פֿון מנחם־מענדל׳ן צו שלום־עליכם׳ן)

(ענדע)

די נְסִיעָה פֿון סמילע קיין נעמירעוו וועל איך אייך ניט בעשרייבען, ס׳איז נישט כְּדַאי. איך קען אייך נור זאָגען, אַז ס׳איז אַ שווערע נסיעה; די באַהנען קריכען דאָ, קוים וואָס זיי ריהרען זיך; מע פֿאָהרט און מע פֿאָהרט און מע שטעהט אויף איין אָרט; אַ שטיקיל גליק וואָס אַז גאָט העלפֿט מע פֿערחאַפּט איין אָרט אין וואַגאָן, קען מען זיך גוט אויסשלאָפֿען. ליגענדיג אויסגעצויגען אויף דער באַנק דאַכט זיך מיר אוים אַז איך הער ווי פּונ׳ם שלאָף: סמיטשיק! סמיטשיק!... „עפּים אַ קענטליכער נאָמען!“ — טראַכט איך מיר און דערמאַן מיך: „סטייטש, סמיטשיק? אָט דאָס איז דאָך דער פּאַרשוין וואָס איך פֿאָהר צו איהם קיין נעמירעוו!...“ איך זעץ מיך אויף, וויש דורך די אויגען און דערזעה אַ גאַנצע קאָמפּאַניע פּאַרשוינען, יודען זאָלען געזונד זיין, מיט אַלערליי היטלען, קאַשקעטליך און קאַפּעליי־שען; אַלע אינאיינעם רעדען זיי, מאַכען מיט הענד, טרונקען לְחַיִים און פֿערבייסען מיט קיכליך און מיט האַרטע אייער.

— ווער פֿון אייך איז דאָ סמיטשיק? — רוף איך מיך אָן צו דער קאָמפּאַניע.

— סמיטשיק — זאָגען זיי — פֿאָהרט אין צווייטען וואַגאָן. וואָס איז דען? וואָס דאַרפֿט איהר סמיטשיקען? וואָהין פֿאָהרט דאָס אַ יוד און פֿון וואַנען?

איך האָב מורא צו זאָגען וואָהין איך פֿאָהר און צו ליעב וואָס, טאָ־מער טשעפּען זיך צו נייע שותפים.

— גלאַט אַזוי — זאָג איך — איך הער פּונ׳ם שלאָף איהר רעדט דאָ סמיטשיק, סמיטשיק, האָב איך געוואָלט וויסען, פֿון וואָסער סמיטשיק רעדט איהר?

— ביי אונז אין נעמירעוו — מאַכען זיי — איז נור פֿאַראַן איין סמיטשיק, ער האַנדעלט מיט ווייץ.

— טאַקי עפּים אַ לייטישער סוחר? — פֿרעג איך.

— אַ קענען וואָס פֿרעגט איהר? — מאַכען זיי צו מיר — אפשר האָט איהר צו פֿערקויפֿען ווייץ, זאָגט אונז, מיר זענען אויך סוֹחְרִים.

— ווי קומט צו מיר ווייץ? — זאָג איך — אַז בְּסַךְ־הַכֹּל בין איך אַ יוד. אַ... מְלַמֵּד?

— וואָס זשע דולט איהר אַ ספּאָדיק? — מאַכען זיי צו מיר — איהר האָט דאָך לְכַתְּחִילָּה געקאָנט זאָגען, אַז איהר זענט אַ מלמד!

— וואָס זשע וואָלט געווען? — זאָג איך.

— וואָלטען מיר אייך — זאָגען זיי — געפֿרעגט אַ רעטעניש: פֿאַר וואָס טאָר אַ מלמד ניט עסען קיין סמעטעני?

— ווייל ער איז ניט קראַנק צו עסען זויערמילך! — רופֿט זיך אָן איינער פֿון דער קאָמפּאַניע, און די גאַנצע חֶבְרָה צולאַכט זיך פֿון דער „חָכְמָה“ און מעהר וויל מען מיט מיר קיין מַגָּע וּמַשָּׂא ניט האָבען.

איך בין דַוְקָא צופֿרידען פֿון דער מַעֲשֶׂה, איך האַפּ מיך אריין אינ׳ם צווייטען וואַגאָן, דאָרט וואו עס פֿאָהרט סמיטשיק, און איך דערזעה בעזונ־דער אויף אַ באַנק זיצען צוויי פּאַרשוינען; צווישען זיי שטעהט איין איבער־געקעהרטער טשעמאָדאַן און מע שפּילט אין „זעכס און זעכציג“. איך שטעל מיך אָב און בעטראַכט דאָס פּאָריל. איינער איז אַ נידעריגער, אַ שוואַרצער מיט אַ גראָבער נאָז, זעהט אוים ווי אַ מאָרדאַטע הונד; דער אַנדערער — אַ הויבער, אַ שענער, מיט אַ שפּיציכיג בערדיל און מיט אַ סיגנעט אויפֿ׳ן פֿינגער. איך ווייס נישט פֿאַר וואָס, נאָר מיר געפֿעלט אַז דער וואָס מיט׳ן סיגנעט אויפֿ׳ן פֿינגער בעדאַרף זיין סמיטשיק.

וואָס זיי רעדען אַ טרויעריגען לשון. די „ליעבע עלטערן" ווילען, אַז זייערע טעכטער זאָלען שפּעטער חתונה האבען מיט אָפֿיצירען אָדער מיט בעאַמטע, דערום זאָלען זיי זיך גלייך שמד'ן קליינערהייט, דאָס טהוט ניט אַזוי וועה ווי ווען מען איז גרויס.

די קראַנקהייט, וואָס פֿערפֿוילט דעם גאַנצען יודישען גוף, ברייטעט זיך אויס אַלץ ווייטער, און די יודישע דאָקטאָרען, די הערען ראַבבינער מערקען דאָס גאָר נישט. און די קראַנקהייט קומט ווי אַלע קראַנקהייטען פֿון דער אונגעזונדער לופֿט און דער אונגעזונדער ערנעהרונג. די קינדער וואַקסען אויף אין דער אונגעזונדער לופֿט פֿון דער אַסימילאַציאָן, זיי זעהען, אַז זייערע עלטערן שעמען זיך אַליין מיט זייער יודישקייט, אַז זיי האָבען אַליין זייער פֿאָלק פֿיינד, און זיי קריגען שלעכטע ערנעהרונג, מען בילדעט אויס זייער גייסט און ניט זייער האַראַקטער, מען גיט זיי פֿיעל קענטניססע און וועניג אידעאַלען. אָט אַזוי וואַקסען זיי אויף, צי פֿון וואַנען זאָלען זיי נעהמען די קראַפֿט צו ליידען פֿאַר די יודישקייט און צו קעמפּפֿען פֿאַר זייער פֿאָלק? זיי לויפֿען אַוועק גלייך ווי זיי קענען און סטאַרען זיך אַרויסצוהאַפּען פֿון דעם יודענטום.

די רעפֿאָרמראַבבינער קוקען מיט שרעקען, ווי זייערע געמיינדען ווערען קלענער און זייערע טעמפּעל ווערען פּוסטער און זיי וויינען און קלאָגען איבער די געטויפֿטע. אָבער מיט דעם ווערט די לאַגע נאָך ניט בעסער. די רעליגיאָן אַליין איז ניט גענוג, אום דעם יונגען דור צו געבען מוטה און קראַפֿט, עס מוז דערצו קומען דאָס נאַציאָנאַלע גרויסע אידעאַל פֿאַר די יודישע צוקונפֿט. נור דער געזונדער ציוניזם, וואָס פֿעראייניגט די פֿערגאַנגענהייט און די צוקונפֿט קען דאָ העלפֿען. גיט דער יוגענד אַ גוטע יודישע ערציעהונג, ווייזט איהר, ווער אונזערע העלדען און אונזערע פּאָעטען זענען געוועזען, וועקט איהר דערמיט וועקען אין זייער האַרצען נייע געפֿיהלען, זיי וועלען קריגען ליעבע צום יודענטום און צום יודישען פֿאָלק און זיי וועלען ליידען און קעמפּפֿען פֿאַר די יודישע צוקונפֿט. פֿערפֿלאַנצט אין זייער ברוסט דעם שטאָלץ און די פֿריידע צו זייער היסטאָריע, וועלען זיי מעהר ניט וועלען לעבען אין שמאַך און שאַנד און זיי וועלען ליעבער גרייט זיין צו שטאַרבען פֿאַר די יודישע עהרע, ווי אונזערע טייערע אבות האָבען געטהון.

אונזערע ניימאָדישע ראַבבינער אין דייטשלאַנד ווילען פֿערטיילען המוציא'ס און די הלה זאָל בלייבען גאַנץ. דאָס יודישע פֿאָלק זאָל שטאַרבען, די יודישע נאַציאָנאַליטעט זאָל אויפֿהערען און די יודישע אמונה זאָל בלייבען. דאָס איז אַ נאַרישקייט. איהר קענט טאַקי מאַכען די יודישע רעליגיאָן פֿאַר אַ קאַליקע, איהר קענט איהר אָבשניידען די הענד און די פֿיס, אָבער דער קאָפּ און דאָס האַרץ מוזען דאָך בלייבען, און דער קאָפּ פֿון דער יודישער רעליגיאָן איז איהר האָפֿענונג און איהר האַרץ איז ציון.

אַז איך לייען ווי דער גרויסער אַסימילאַטאָר דאָקטאָר מאַיבוים אין בערלין וויל בעקעמפּפֿען דעם הערן לעוויטאַ, מוז איך לאַכען. ער וויל איהם בעווייזען, אַז פּסח איז ניט דער אָנהויב פֿון דער יודישער נאַציאָן, נאָר איין יום טוב פֿאַר די פֿרייהייט פֿון די מענשען, שבועות איז ניט דער טאָג, ווען די יודען האָבען געקראָגען זייער תורה, נאָר דער טאָג פֿון בילדונג פֿאַר די וועלט, און חנוכה איז ניט חלילה דער יום־טוב פֿון די מאַקקאַבעער, נאָר עס ווערט נור גלאַט געפֿייערט די פֿרייד פֿון די ליכטיגקייט? טאָ ווער זאָל איהם גלויבען די הלומות? ער גלויבט דאָך טאַקע אַליין ניט אין דעם. הערר לעוויטאַ איז איין ערגערער יוד ווי הערר דר. מאַיבוים, אָבער — איין בעסערער לאָגיקער. דאָס יודענטהום ווי עס איז היינט אין דייטשלאַנד, קען אפילו קיין 50 יאָהר ניט אויסהאַלטען, עס וועט מוזען אונטערגעהן. עס גיט נור איין רפואה אַנטגעגען די דאָזיגע שרעקליכע קראַנקהייט: דער נאַציאָנאַלער נעדאַנקען, די אַלטע אידעאַלען פֿון אונזער פֿאָלק ווידער לעבעדיג צו מאַכען. די דייטשע יודען וועהרען זיך געגען דעם דאָזיגען מיטעל ווי קליינע קינדער, ווען זיי מוזען

— האָט מיר קיין פֿאַראיבעל ניט — רוף איך מיך אָן צו איהם — וואָס איך וועל אייך פֿרעגען, ווענט איהר נישט קיין נעמירעווער?

— אַ נעמירעווער — מאַכט ער צו מיר און טאַשעט קאָרטען.

— רופֿט מען אייך ניט סמיטשיק?

— סמיטשיק.

— באַרנאַרד מאַסעיעוויטש?

— באַרנאַרד מאַסעיעוויטש.

— איהר זענט אַ גרויש.

— אַ גרויש...

— וואָס פֿאַר אַ גרויסען גאָט מיר האָבען! — זאָג איך — און טהו אַ פֿליעסק מיט די הענד — סטייטש, דאָס פֿאָהר איך דאָך טאַקי צו אייך קיין נעמירעוו מכּח אַ שידוך! אָבער אַ שדוך!! שוין איין מאָל אַ שדוך!!! איך בעדאַרף מיט אייך עפּיס רעדען אַ זאַך, זעהר אַ נייטהיגע זאַך...

מיין יונגערמאַן מיט'ן סיגנעט לייגט אַוועק די קאָרטען אָן אַ זייט, טהוט אַ ווינק צו יענעם וואָס מיט דער הינטישער מאָרדע ער זאָל אָבטריטען אָן אַ זייט, און בעט מיך זיצען. איך זעץ מיך צו און דערצעהל איהם אויס איטליכס ברעקיל, ווי אַזוי און וואָס און ווען. ער פֿרעגט מיך אויס אַלסדיינג, ווער איך בין און וואָס איך בין, און ווי קום איך קיין סמילע, און וואָס איז דאָס פֿאַר אַ גרושה, צי האָט זי טאַקי געלד ממש? איהר פֿערשטעהט? פֿון וְכַךְ הָיָה אוֹמֵר ביז וְכַךְ הָיָה מוֹנֶה?..

— צעהן טויזענד — זאָג איך — מָעוֹת מְזוּמָנִים, קלאָפּ און צעהל!

— דאָס איז ביי מיר — זאָגט ער — דאָס אינטערשטע פֿונ'ם בענשען; מיט געלד לעבט מען נישט אָב די וועלט; דער עִיקר איז דאָס קֶרֶן, צי איז דאָס קרן אַ קרן? איהר פֿערשטעהט דער גוף מענש אַליין...

— נאָך אַ מין קרן! — זאָג איך און מאָל איהם אויס, וואָס פֿאַר אַ פּנים זי האָט, ווי אַזוי זי רעדט און ווי אַזוי זי געהט אָנגעטהון. — לאָס איך דאָס פֿערמאָגען, וואָס עס טרעפֿט אָן איהר ציהרונג אַליין!

— וואָס דאַרף איך האָבען — זאָגט ער — איהר ציהרונג? אַדְרַבָּה איך רעכען איהר נאָך צוקויפֿען אַביסיל ציהרונג, אַ פּאָר פֿינגערליך, אַ בראַנזיליעטיל, אַ בראָשיל...

— מע דאַרף ניט — טענ'ה איך — מע דאַרף ניט, זי האָט גענוג!

— עס פּאַסט נישט — מאַכט ער — מע בעדאַרף האָבען אַ פּנים ווי אַ מענש...

— פֿאָלגט מיך — שריי איך — מע דאַרף נישט! לְמַאי זאָלט איהר אויסברייגגען אומזיסט געלד?

— איהר זענט איין איינגעשפּאַרטער — מאַכט ער צו מיר — פֿאָלג איך אייך. דאָס איז אָבער אַלץ פֿון די קליינע זאַכען, מע בעדאַרף וויסען ווי אַזוי קומט די קאַץ איבערן וואַסער? מע בעדאַרף זיך גוט בעקלערען!

— וואָס האָט מען דאָ צו קלערען? — זאָג איך — איך האָב שוין בעקלערט; אָט וועלען מיר קומען צו אַ סטאַנציע, וועלען מיר נעמען בילעטען און וועלען פֿאָהרען צוריק קיין סמילע; נאָר קוֹדם כָּל בעדאַרף איך קלאָפּען אַ דעפּעש...

— צי אֶפְשַׁר וואָלט געווען אַ סְבָרָה — זאָגט ער, — איהר זאָלט זיך פֿריהר דורכפֿאָהרען צו מיר קיין נעמירעוו?

— וואָס האָב איך צו טהון אין נעמירעוו?

— גאָר נישט — זאָגט ער — צו פֿרעגען זיך, דאָס, יענק...

— וואָס טויג מיר — זאָג איך, — פֿרעגען? איך האָב נישט וואָס צו פֿרעגען! איך בין אַ יוד וואָס קאַטאָרי איך שמעק אָן אַ מענשען פֿונ'ם ערשטען קוק. אָט האָט איהר אַ סִימָן: קיינער האָט מיר אויף אייך ניט אָנגעוויזען, אַז דאָס זענט איהר, איך האָב אַליין פֿערשטאַנען מיט מיין שֵׂכֶל, אַז אַזוי בעדאַרף דאָס זיין, היינט געהט לייקענט אָב אַז ס'איז פֿאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט!...

כַּךְ הֲוָה. מיר זענען נור געקומען צו דער סטאַנציע זענען מיר אַראָבגעקראָכען און איך האָב רֵאשִׁית חָכְמָה אַוועקגעקלאַפּט אַ דעפּעש קיין סמילע אויף מיין שותּף'ס נאָמען בְּזֶה הַלָּשׁוֹן:

ביטערע מעדיצין איינגעהמען. זיי ווילען ליעבער קראַנק אַרומגעהען, און זיי ווילען ניט וויסען פֿון דער נאַציאָנאַלער רפואה. די נייע מעדיצין איז טאַקי ביטער, ווארום מען מוז אַוועקוואַרפֿען אַ סך זאַכען, צו וועלכע מען האָט זיך געוועהנט און מען מוז אָנהויבען פֿיעל צו דענקען פֿאַר זיך און פֿאַר דעם פֿאָלק, אָבער דאָס וועט גאָר ניט העלפֿען: אָדער די דייטשע יודען וועלען נעמען די מעדיצין, אָדער עס וועט גאָר נישט פֿון זיי ווערען.

קאַרלסרוהע (באַדען). פֿאַביוס שאַך.

דער בעריכט פֿון אדעסער קאמיטעט.

(ענדע)

פֿאָרשלאַגענדיג צו פֿערקלענערען די אַרבייט פֿון אָדעסער קאָמיטעט אין קאָלאָניזאַציאָנסזאַכען, פֿערלאַנגט ה. אחד העם, עס זאָל פֿערגרעסערט ווערען די אַרבייט אין די זאַכען, וואָס זענען נוגע דעם גייסטיגען לעבען פֿון די קאָלאָניסטען. ה. גינצבערג געפֿינט דעם גייסטיגען שטאַנד אין ארץ־ישראל פֿאַר זעהר נידריג. די שולען שטעהען אומעטום אויף איין גאַנץ נידריגער מדרגה. אין קיין קאָלאָניע איז ניטאָ אַ גוט איינגעאָרדנעטע שול. יפֿו'ער שול, מיט וועלכער עס זענען יאָהרען לאַנג געווען פֿערבונדען די האָפֿענונגען פֿון די „חובבי ציון", דאָס זי וועט מיט דער צייט אויסוואַקסען אין אַ יודישעם גימנאַזיום אָדער אין אַ לעהרער שולע, שטעהט ניט פֿיעל העכער ווי די אַנדערע דאָרפֿשולען אין אונזערע קאָלאָניעס. ה. גינצבערג מיינט, אַז עס איז אפילו ניטאָ אין גאַנצען די מעגליכקייט אַוועקצושטעלען די יפֿו'ער שולע העכער: זי צו מאַכען אין אַ גוטע נידריגע שולע דאַרף מען אויף אַסך פֿערגרעסערען די הוצאות, צו מאַכען די שולע פֿאַר עפּיס העכער איז נאָך אונמעגליך דערפֿאַר, ווייל די אָרימקייט אין יפֿו לאָזט ניט די עלטערן לענגער האַלטען די קינדער אין דער שולע, מיט די העברעאישע למודים זענען די עלטערן אונצופֿרידען, ווייל זיי זעהען ניט אין זיי קיין פּראַקטישען תכלית פֿאַר זייערע קינדער, דערום לעגט ה. גינצבערג פֿאָר, אין גאַנצען זיך אָבצוזאָגען פֿון דער יפֿו'ער שולע פֿאַר יונגליך און אונטערשטיצען נור די שולע פֿאַר מיידליך, אין וועלכער ער זעהט אַ גרעסערען נוצען שוין דורך דעם אַליין, וואס די מיידליך בלייבען לענגער אין דער שול.

ה. גינצבערג געפֿינט אויך ניט פֿאַר מעגליך אויסצאַרבייטען איין פּראָגראַם פֿאַר אַלע שולען, ווייל ער זעהט ניט אין ארץ ישראל די לעהרער, וועלכע זאָלען אַלע וועלען אָננעהמען איין און דאָסזעלבע פּראָגראַם; ער געפֿינט אויך ניט פֿאַר נייטהיג אַרויסצוגעבען לעהרביכער אין דער העברעאישער שפּראַך פֿאַר די ארץ ישראל׳דיגע שולען, ווייל ביי דער פֿערשידענהייט פֿון די פּראָגראַמען זענען פֿאַר יעדע שול נייטהיג אַנדערע לעהרביכער, וועלכע זאָלען זיין צוגעפּאַסט דוקא צו דעם פּראָגראַם פֿון יעדער איינצעלנער שול.

צו הויבען די גייסטיגע זייט פֿון לעבען לעגט ה. גינצבערג פֿאָר, אַז דער אָדעסער קאָמיטעט זאָל אויסהאַלטען אין ארץ ישראל אויף זיין השבון אַ בעשטימטע צאהל לעהרער, וועלכע ער וואָלט געקענט שיקען, וואו עס וואָלט נור געווען נייטהיג. די פֿעראייניגטע לעהרער, וועלכע עס וואָלטען געווען געפֿיהרט פֿון אָדעסער קאָמיטעט, וואָלטען מיט דער צייט געוואָרען דער מיטעלפּונקט, פֿון וואַנעט עס וואָלט געקענט פֿעראייניגט און פֿערבעסערט ווערען די ערציהונג אין ארץ ישראל.

ביי דער גרויסער וויכטיגקייט פֿון די שולען, וועלכע וואָלטען אויפֿגעהאַלטען דעם נאַציאָנאַלען גייסט אין ארץ ישראל און מאָראַליש געשטאַרקט די קרעפֿטען פֿון די קאָלאָניסטען, דאַרפֿען אַלע מסכים זיין צו דער פֿאָדערונג פֿון ה. גינצבערג, אַז די אַרבייט פֿון קאָמיטעט אין רוחניות־זאַכען און דערהויפּט אויפֿ'ן פֿעלד פֿון דער ערציהונג זאָל פֿערגרעסערט ווערען, בפרט נאָך, ווען פֿון אַלע חברות וואָס אַרבייטען אין ארץ ישראל, איז די אָדעסער חברה, ווי עס בעמערקט ריכטיג ה. גינצבערג, די איינציגע, וועלכע איז פֿעראינטערעסירט מיט דעם גייסטיגען לעבען אין ארץ ישראל און וועלכע איז אויך אימשטאַנד אין דער אַרבייט

„אוּנֶעוּאַפּנע סטרֶעטיִלְסאַ סְמִיטְשִיק... טאָוואַר פְּרִימאַ... יֶעדִים סְמִיֶעלאַ... וֶועיֶעכאַיטִי נאַפּראָטיוו... דֶערזְשִיטִי ראָט... אִינאַטְשֶע סְקאַלִיטְשִיט..." *)

שרייבענדיג די דעפּעש האָב איך בעמערקט, ווי מיינע יונגע לייט סוד'ען זיך, שושקען זיך און שפּאַרען זיך. יענער, דער קורצער וואָס מיט'ן הינטישען פּנים, וויל אויך מיטפֿאָהרען, און סמיטשיק טענה'עט: מע דאַרף ניט, עס טויג ניט, עס פּאַסט ניט..." און עס בלייבט אַז סמיטשיק פֿאָהרט אַליין. איך בין זיך מַמָש מְחַיֶה: ערשטענס בין איך פְּטוּר געוואָרען פֿון איין איבריגען שוּתָף אויף מיין קאָפּ; און צווייטענס איז ער מיר גלאַט ניט געפֿעלען אין שלייער; פֿון דער ערשטער מינוט אָן האָב איך בעקומען צו איהם אַזאַ שִׂנְאָה, אַז איך קען נישט אָנקוקען די הינטשע מאָרדע זיינע!

— וואָס איז ער ביי אייך? — רוף איך מיך אָן צו סמיטשיקען — אַ פּריקאַשטשיק, צי אַ שוּתָף?

— יאָ — מאַכט ער — ער איז ביי מיר אַ מענש און האָט אַ שטיקיל חֵלֶק ביי מיר אין געשעפֿט...

ביים געזעגענען האָבען זיי זיך צוקושט, און סמיטשיק האָט איהם אָנגעזאָגט צעהען מאָל ער זאָל זעהען גריזען וואָס מעהר וואַגאָנעם...

— זעה זשע — האָט ער איהם נאָכגעשריגען פֿונ'ם פֿענסטער — לְמַעַן הַשֵׁם גריזען וואָס מעהר וואַגאָנעם!...

געבליבען מיט סמיטשיקען אין צווייען, אונטער פֿיער אויגען, האָבען מיר זיך ערשט רעכט בעקאַנט. איך האָב נאָך אַזאַ ליבליכען, אַזאַ גוטען, אַזאַ פֿריינדליכען פּאַרשוין נישט בעגעגענט זינט איך לעב. ער איז מיר איינגעבאַקען געוואָרען אין האַרצען ווי איין אייגענער. גלייך ווי איך וואָלט זיך מיט איהם געקענט מִי יוֹדֵעַ וויפֿיעל. זיין רעדען מיט זיין זינגען, זיין לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ שרייבען מיט זיינע גלייכווערטליך פֿערמאָגט גאָר קיינער נישט. איטליכען בעזונדער מאַכט ער נאָך ווי געבאָרען: אָט איז ער אַ דייטש, אָט איז ער אַ חסיד, אָט קוויטשעט ער ווי אַ יודינע — אַ פֿערשלעפּטע קרענק! איך האָב זיך גאָר ניט אַרומגעקוקט ווי די צייט איז אַוועקגעפֿלויגען — און מיר זענען געקומען קיין סמילע.

אין סמילע אויפֿ'ן וואַגזאַל האָט אויף אונז אַרויסגעקוקט דער יוד מיט די זעכס פֿינגער און מיט'ן זאָנטיק. נעבען איהם איז געשטאַנען נאָך אַ יוד, אויך מיט אַ זאָנטיק, און נעבען יענעם יודען נאָך אַ יוד שוין אָן אַ זאָנטיק נאָר מיט אַ פּאַטשיילע אויפֿ'ן האַלז.

— ווער איז דער יוד? רוף איך מיך אָן צו מיין שוּתָף מיט די זעכס פֿינגער.

— דאָס איז — מאַכט ער — פּערילים אַ קָרוֹב. באַלד נאָכדעם ווי איהר זענט אַוועקגעפֿאָהרען האָט זי איהם געשיקט רופֿען און געזאָגט אַז זי שטעהט אין אַ שִׁדוּךְ טהון, עַל כֵּן זאָל ער זיך אַריינלייגען אין מיטען וועט ער אויך חאַפּען אַ שטיקיל. מִילָא חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער, אויך די אייגענע מַעֲשֶׂה, פֿון ווינציגער פֿערדינסט ווערט מען ניט בְּדַלוּת ווי זאָגט מען: פֿון אַ קריוודע קאָכט מען וועטשערע...

— יאָ — זאָג איך — דאָס ווערטיל איז מיר בעקענט; ווער איז אָט אָ יענער, וואָס מיט דער פּאַטשיילע?

— זעהט איהר אָט דאָס איז איין אָנשיקעניש! — מאַכט ער צו מיר שטילערהייד — דאָס איז בְּצַלְאֵל דער חַזָן. דאָס הייסט ער איז געווען אַמאָל אַ חזן, היינט איז ער אַ שדכן. ער האָט אָנגעשמעקט אַז עס טהוט זיך עפּיס ביי אונז, געהט ער אונז נאָך פֿון נעכטען אָן פֿיס טריט...

— איך האָב דאָך אייך געטעלעגראַמירט — זאָג איך — איהר זאָלט האַלטען מויל!

— אַדְרַבָּה — זאָגט ער — אָט דאָס איז טאַקי דער אומגליק! ביי אונז אין סמילע געהט מען מיט'ן גאַנג, אַז ווי באַלד אַ דעפּעש איז דאָך מְסְתָּמָא אַ סוד און ביי אונז האָט מען פֿיינט סודות... הַקִצוּר ער איז געוואָהר געוואָרען און מיר האָבען פֿון איהם צָרוֹת...

---

*) פּלוצים בעגעגענט סמיטשיק'ן, סחורה — פּרימא, פֿאָהרען קיין סמילע, פֿאָהרט אַרויס אַקעגען, האַלט מויל, אַניט וועט מען קאַליע מאַכען.

וויכטיגעס אויפֿצוטהון. ווייטער האַלטען מיר אויך זעהר פֿאַר ניצליך דעם פֿאָרשלאַג פֿון ה. גינצבערג אויסצוהאַלטען אין ארץ ישראל לעהרער אויף דעם חשבון פֿון אָדעסער חברה. עס וועט זיין זעהר צו בעדויערען, ווען די ביידע פֿאָדערונגען וועלען פֿון קאָמיטעט ניט אָנגענומען ווערען.

אָננעהמענדיג דעם הויפּט יסוד, וועלכען עס שטעלט ה. גינצבערג, אַז די נייע יגע אַרבייט אין ארץ ישראל דאַרף פֿערגרעסערט ווערען, קענען מיר ניט מסכים זיין מיט זיין דעה, זיך אָבצוזאָגען פֿון דער יפו'ער שולע. די טעמים, וועלכע שטעלט ה. גינצבערג געגען דער שולע, זענען ניט שטאַרק גענוג. ביי דער צאהל נייע אָנגעפֿאָהרענע יודען קען געוויס אין ארץ ישראל זיין גענוג שילער פֿאַר אַ שולע מיט אַ העכערען פּראָגראַם ווי אַ דאָרפֿשולע. די גאַנצע שוועריגקייט ליגט נור אין געלד, אָבער ביי אַ גרעסערער אַנשטרענגונג קען ביי דער איצטיגער אויסברייטונג פֿון ציוניסטישען רעיון און ביי דעם אַלגעמיינעם אינטערעס צו דער ערציהונג אין ארץ ישראל געשאַפֿען ווערען אַ קאַפּיטאַל, וועלכער זאָל געבען די מעגליכקייט אויסצוהאַלטען איין שולע מיט אַ גרעסערען פּראָגראַם.

מיר האַלטען אויך ניט פֿאַר ריכטיג דעם טעם, וואָס גיט ה. גינצבערג אָן, אַז מען זאָל קיין העברעאישע לעהרביכער ניט אַרויסגעבען. וויסענדיג די אונגעהויערע שוועריגקייטען, וועלכע יעדער לעהרער האָט ביים לערנען אין העברעאיש אָהן אַ לעהרבוך, ווען יעדער לעהרער דאַרף אַליין פֿאַר זיך שאַפֿען נייע ווערטער און אַליין זיך אויסזוכען דאָס מאַטעריאַל צו לערנען, מיינען מיר, אַז עס וואָלט געווען זעהר ניצליך אַזינע לעהרביכער אַרויסצוגעבען, אפילו איצט, ווען די פּראָגראַמען פֿון די שולען זענען פֿערשיעדען. לעהרביכער, און ווען זיי זענען נאָך גוט פֿערפֿאַסט, וועלען פֿיעל מיטהעלפֿען ביי דער פֿעראייניגונג פֿון דעם לערנען אין די שולען און וועלען יעדענפֿאַלס דינען פֿאַר אַ ניצליכעס הילפֿסבוך אויך פֿאַר די לעהרער אין די שולען, וואו דאָס פּראָגראַם פֿערלאַנגט אַנדערע, בעסער צוגעפּאַסטע ביכער.

בכלל ווייזט אונז דער בעריכט אומעטום פֿיעל שאָטען און פֿינסטערקייט, מיר זעהען נאָך אין דער גאַנצער אַרבייט ביז איצט נור אַ תהו ובהו, וואָס וואַרט אויף דעם שטראַהל, וועלכער וועט צוגלייך מיט דער ליכטיגקייט ברייננען אומעטום אָרדנונג.

דער ערשטער תנאי ביי יעדער גוט געאָרדנעטער אַרבייט דאַרף זיין די גענויע קענטעניס, די ריכטיגע שילדערונג פֿון די פֿאַקטען און די ערפֿאָרשונג פֿון די סבות. ד ע ר תנאי איז פֿון די רעוויזאָרען, ה. גינצבערג און ה. זוסמאַן אויסגעפֿילט געוואָרען, און פֿאַר דעם טהייל פֿון זייער אַרבייט דאַרפֿען מיר זיי אַלע דאַנקבאַר זיין.

י. ל.

פּאָליטישע איבערזיכט.

דרייפוס-מ שפטים. — די יודישע פראגע אין אלזשיר. — די יודישע פראגע אין דייטשען פארלאמענט. — די רעליגיעזע ערציהונג. — דער ענגלישע פארלאמענט. — די מלחמה אין אפריקא.

אין פֿאָריגען נומער האָבען מיר דערצעהלט, אַז דער פֿראַנצויזישער פּאַרלאַמענט האָט ניט אָנגענומען דעם פֿאָרשלאַג פֿון די אַנטיסעמיטען מוחל צו זיין די אַנטיסעמיטישע פֿיהרער, וועלכע האָבען געוואָלט אַרויסרופֿען אַ בונט געגען די רעגירונג. זייער כעס האָבען די אונצופֿרידענע אַנטיסעמיטען געוואָלט שטילען דורך סקאַנדאַלען, וואָס זיי האָבען געמאַכט אין פּאַרלאַמענט ביי די ווייטערדיגע ויכוחים. זעהענדיג, אַז דער פּראָיעקט פֿון דער רעגירונג מבטל צו זיין אַלע פּראָצעסען וואָס זענען נוגע דרייפֿוסעס משפט — האַלט ביים אָננעהמען, האָבען די אַנטיסעמיטען אָנגעהויבען צו שטערען די ויכוחים. ביז שפּעט אין דער נאַכט האָט געדויערט די אסיפה פֿון פּאַרלאַמענט, וועגען די אונאָרדענונגען האָט דער פּרעזעס פֿינף מאָל געמוזט פֿערמאַכען די אסיפה, אָבער נאָך אַלע אונאָרדענונגען האָט דאָך די רעגירונג אויסגעפֿיהרט, איהר פּראָיעקט איז אָנגענומען געוואָרען מיט דער פֿערענדערונג נור, דאָס די פֿערצייהונג ווערט אויך אויסגעברייט איבער די פֿערמשפּט'ע

און איידער איך קוק מיך אַרום געהט צו רב בצלאל דער חזן גלייך צו סמיטשיקען, גיט איהם אָב שָלום און רופֿט זיך אָן צו איהם מיט אַ מִי־שֶבֵּרַךְ־קול:

— אין אַ גוטער שָעָה, אין אַ מַזָלדיגער שעה, גאָט זאָל אייך העלפֿען א י ה ר זאָלט געפֿעלען, און סע זאָל א י י ך געפֿעלען, און ס'זאָל זיין שען און פֿיין און גוט אַרום און אַרום אָמן ואָמן.

— אָמן יְהֵא שְמֵה רַבָּה! — רופֿט זיך אָן צו איהם סמיטשיק פּונקט מיט דערזעלבער שטימע און מיר אַלע קאַטשען זיך פֿאַר געלעכטער — איך וואָלט גאָר אַ בַּעלָן געווען וויסען מַה שְמְכֶם, ווער זענט איהר?

— איך? איך בין בצלאל דער חזן — זאָגט ער — דאָס הייסט איך בין געווען אַמאָל אַ חזן, היינט בין איך אַ שדכן, דער איינציגער שדכן אין סמילע; אָהן מיר בָּרוּךְ הַשֵם ווערט דאָ ניט געשלאָסען קיין שום שדוך; איך היט מיר אָב מיין פַּרְנָסָה, וואָרום קיין געלד אין באַנק האַלט איך נישט, קיין הייזער מיט קיין קלייטען האָב איך נישט, מיט קיין וועלדער האַנדעל איך ניט, און קיין שיפֿען אויפֿ'ן יַם טרייב איך ניט...

— שטאַרק אָנגעלייגט ביי מיר — זאָגט סמיטשיק — מע בעדאַרף אָבער אָנהויבען, ברידערליך, זיך צוגעהן, וואָרום וואָס ווייטער ווערט די משפּחה אַלץ גרעסער...

און מיר זעצען זיך אויף אויף בעזונדערע פֿיהרליך און פֿאָהרען אַריין שוין אַרום פֿאַרנאַכט אין שטאָדט אַריין. אויף דער אַכְסַנְיָה וואו מיר שטעלען זיך אָב פֿרעגט אונז די בַּעַל הַבַּיִת'טע צי מיר וועלען זיך עפּיס הייסען קאָכען, צי מיר וועלען שוין עסען וועטשערע ד אָ ר ט ע ן?

— וואו „דאָרטען"? פֿרעג איך די בעל הבית'טע.

— ד אָ ר ט ע ן — זאָגט די בעל הבית'טע מיט אַ שמייכילי און מיט אַ שמיר איבער דער נאָז — לאָז גאָט געבען סע זאָל זיין מיט גליק...

— אייער סוד ווייסט די גאַנצע שטאָדט פֿון איין עק ביז'ן אַנדערען עק — רופֿט זיך אָן צו מיר סמיטשיק און מיר געהען צו דער כלה.

געקומען צו פּערילין האָט מען אונז אויפֿגענומען אַזוי ברייט ווי איהר קענט זיך נור פֿאָרשטעלען. מע האָט געגרייט צו טיש און נעגעבען וועטשערע כְּיַד הַמֶלֶךְ. דאָס פּאָריל, ווי עס ווייזט אויס, זענען זיך שטאַרק געפֿעלען, וואָרום ס'איז נעבליבען מע זאָל שיקען נאָכ'ן רָב מיט'ן דַיָן און סע זאָל זיין אַ וואָרט און אִם יִרְצֶה הַשֵם מאָרגען טאַקי זאָל מען שטעלען חופּה. סמיטשיק האָט זיך אפילו געפּרובט אָבלייגען אויף נאָך שַבָּת; ער האָט שטאַרק חֵשֶק געהאַט אַרויסרופֿען די מאַמע (איין אַלטע מאַמע לאָז זי קלויבען נַחת!) נאָר פּערילים משפּחה האָבען זיך געשטעלט.

— איין אַלטע יודינע, לְמַאי זאָלט איהר זי מַטְרִיחַ זיין?

און ס'איז נעבליבען, אַז מע שטעלט אַ חופּה.

ס'איז אָבער גרינג אויסצורעדען אַ חופּה אין אַ פֿרעמדער שטאָדט! מִילָא דער רָב און דער דַיָן און די איבריגע כְּלֵי־קוֹדֶש — דאָס זענען אַזעלכע לייט, וואָס מע קען מיט זיי דורכקומען... וואָס טהוט מען מיט'ן ראַביינער? דער דאָזיגער „קאַזיאָנע רב" האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל „דאָקומענטען", חאָטש גיב איהם אַ קריינק! וואו זאָל מען איהם נעמען דאָקומענטען אַז ס'איז פֿאָרט ניטאָ? איבער אַזאַ „נאַרישקייט" זאָל זיך צוגעהן אַ שדוך? וואָס האָט מען געטהון אַמאָליגע יאָהרען, אַז ס'איז גאָר ניט געווען קיין דאָקומענטען אויף דער וועלט אפילו? בְּכֵן איז וואָס האָט מען ניט חתונה געהאַט?... עס זענען געפֿלויגען ווערטליך אויפֿ'ן קאַזיאָנע רב און אויף זיינע דאָקומענטען — עס האָט אָבער געהאָלפֿען ווי אַ טוידטען באַנקעס, ער וויל ניט הערען, ניט זעהען!

— לאָזט מיך, איך וועל איהם אַראָבבריינגען! — רופֿט זיך אָן מיין שותף מיט די זעכם פֿינגער, חאַפּט דעם זאָנטיק און לויפֿט אַוועק. עס געדויערט נישט לאַנג קומט ער צוריק און דערצעהלט ווי אַזוי ער האָט זיך אויסגעטַעַנ'עט מיט'ן קאַזיאָנע רב, איהם געזאָגט אַזוי און אַזוי... האָט ער איהם געענטפֿערט דאָס און דאָס... האָט ער איהם געזאָגט אַזוי און אַזוי.. דער שפּיץ איז — ער וויל ניט געבען קיין קוויטיל!

פֿאַר שטרייקען און פֿאַר די פּאָגראָמען געגען די יודען אין אַלזשיר.

די פֿראַגע איבער די יודען אין אלזשיר ווערט נאָך אַמאָל אויפֿגעוועקט דורך דעם בעשלוס פֿון דער קאָמיסיאָן מבטל צו זיין די זכיות, וועלכע די יודען האָבען אין אַלזשיר לויט דעם געזעץ פֿון קרעמיע. בשעת פֿראַנקרייך האָט איינגענומען אלזשיר, איז פֿאַר איהר ענטשטאַנען די פֿראַגע, וואָס פֿאַר געזעצען צו געבען די איינוואָהנער פֿון דעם נייעם לאַנד. מען האָט געהאַלטען די איינוואָהנער פֿאַר צו ווילד, אום זיי צו געבען גלייכע רעכטע מיט די פֿראַנצויזען. נאַר קרעמיע, דער גרינדער פֿון חברת כל ישראל חברים, וועלכער איז דאַמאַלס געווען מיניסטער, האָט דורכגעפֿיהרט אַז פֿאַר די יודען פֿון אַלזשיר זאָל געמאַכט ווערען איין אויסנאַהמע און מען זאָל זיי געבען די רעכטע פֿון בירגער' ווייל זיי שטעהען פֿיעל העכער אין זייער בילדונג און אין זייער מאָראַל פֿאַר די אַראַבישע איינוואָהנער.

אויף אַזאַ אופן האָבען די אלזשירישע יודען אַלע רעכטע פֿון פֿראַנצויזישע בירגער. אַזאַ מצב פֿון די יודען לאָזט אָבער די אַנטיסעמיטען ניט שלאָפֿען, און אַזוי ווי זיי קענען ניט פֿערענדערן די לאַגע פֿון די יודען אין פֿראַנקרייך, פּריווען זיי האָטש דורכפֿיהרען, אַז מען זאָל צונעהמען פֿון די יודען זייערע רעכטע אין אלזשיר. דערפֿאַר האָבען זיי אין די לעצטע יאָהרען זיך בעמיהט אויפֿצורייצען די אלזשירער אראבער געגען די יודען, זיי האָבען געמאַכט פּאָגראמען געגען די יודען, אין וועלכע עס האָבען זיך דערהויפּט אויסגעצייכענט די פֿראַנצויזען און שפּאַניער, וואָס וואָהנען אין אַלזשיר, מען האָט אויך אגיטירט זעהר שטאַרק געגען קרעמיעס געזעץ אין די פֿראַנצויזישע צייטונגען. דאָס רעזולטאַט פֿון דער גרויסער אַגיטאַציאָן איז איצט, דאָס די קאָמיסיאָן, וואָס איז געזעצט געוואָרען פֿון פּאַרלאַמענט, האָט אָנגענומען אַז קרעמיעס געזעץ דאַרף בטל ווערען. אָבער קיין גרויסע בעדייטונג קען דער בעשלוס פֿון דער קאָמיסיאָן איצט ניט האָבען, ווייל דאָס איצטיגע מיניסטעריום און דער איצטיגער פּאַרלאַמענט וועלען דעם בעשלוס פֿון דער קאָמיסיאָן געוויס ניט אָננעהמען.

צו פֿערקלענערען די יודישע רעכטע אין דייטשלאַנד זאָרגט שוין פֿון לאַנג אַן די דאָרטיגע אנטיסעמיטישע פּאַרטיי. איצט האָט זי נאָך אַמאָל פֿאָרגעלעגט דעם פּאַרלאַמענט דעם פּראָיעקט, אַז מען זאָל ניט אַריינלאָזען אין דייטשלאַנד אויסלענדישע יודען, אָבער אויך איצט האָט דער פּראָיעקט אפילו די קלענסטע אויסזיכטען ניט אָנגענומען צו ווערען, נאָר די אַנטיסעמיטען ווילען מיט זייער פּראָיעקט אויסנוצען די געלעגענהייט אַרויסצורופֿען דערווילע אין פּאַרלאַמענט ויכוחים איבער די יודישע פֿראַגע און האַלטען אין פּאַרלאַמענט שאַרפֿע אַנטיסעמיטישע דרשות.

די קאַטוילישע פּאַרטיי פֿון דייטשען פּאַרלאמענט האט פֿאָרגעלעגט דעם פּאַרלאמענט אַז מען זאָל פֿריי שטעלען די אַנהענגער פֿון יעדער אמונה צו האַלטען אייגענע שולען און צו אָרגאַניזירען רעליגיעזע חברות. דערמיט רעכענט די קאַטוילישע פּאַרטיי קריגען מעהר זכיות און פֿערשטאַרקען איהר שטימע אין די פֿראַגען פון ערציהונג. אין דעם פּונקט אָבער וועט די קאַטוילישע פּאַרטיי געפֿינען פֿיעל געגנער אין די ליבעראַלע פּאַרטייען, וועלכע ווילען וואָס ווייטער אַליץ מעהר בעפֿרייען די ערציהונג פֿון דעם איינפֿלוס פֿון די גייסטליכע און פֿערלאַנגען אַז די רעליגיעזע ערציהונג זאָל איבערגעבען ווערען נור אין די הענד פֿון די עלטערן.

אין פֿראַנקרייך ווערט די אמונה אין די שולען בכלל נישט געלערנט, בכדי אָבער צו שטאַרקען די רעליגיאָן אין פֿאָלק, האָבען די קאַטוילישע גייסטליכע אין פֿראַנקרייך פֿיעל בעזונדערע חברות מיט גרויסע קאַפּיטאַלען, זיי האָבען אויך אייגענע שולען, וועלכע קאָנקורירען שטאַרק מיט די רעגירונגסשולען. די רעגירונג זוכט דערום איצט מיטלען, ווי צו צוברעכען די ראָליע פון די גייסטליכע אין ערציהונגספֿראַגען און זי וויל איצט פֿאָרלעגען אַ געזעץ, נאָך וועלכען עס וועט די גייסטליכע געמאַכט ווערען פֿיעל שוויריגקייטען ביי גרינדונג פון חברות און פֿון שולען.

— עט נו, מיר וועט ער געבען אַ קוויטיל! — רופֿט זיך אָן יענער יוד, וואָס געהער זיך אָן פעריליןן אַ פֿריינדיל; חאַפּט דעם זאָנטיק און לויפֿט אַוועק. עס נעדויערט נישט לאַנג, קומט ער צוריק מִיט אַ נעפּולדער און שעלט די שטאָדט מיט טוידטע קְלָלות: נאָר ביי אונז אין סמילע קען זיין אַזאַ ראַבינער! מַמָּה נַפְשָׁךְ ווילסט אַ קערביל — זאָג! בְּקִצוּר — ער גיט נישט קיין קוויטיל!

עס זענען געפֿלויגען אַזוי שְׁלוּחִים הין און צוריק, צום ראַבינער און פֿונ'ם ראַבינער. ווי אַזוי מע האָט דאָרטען איינגעלאַדעט ווייס איך ניט (איך ווייס נור אַז מע האָט מיר גענעבען איך זאָל זיך חַתְמנען האָב איך זיך געחַתְמ'עט.) — ערשט אַרום האַלבע נאַכט איז מען געקומען מיט דער גוטער בְּשׂוּרָה, דאַנקען הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ — מע האָט געבראַכט דאָס „קוויטיל" פֿונ'ם ראַבינער און מע האָט געשטעלט חופּה.

נאָך דער חופּה איז נעווען אַ חופּה־וועטשערי, דער עולם האָט גענומען צו גלעזליך ווייןן, מע איז געוואָרען פֿריילִיך, דאָס פּאָרפֿאָלק זענען געזעסען בעזונדער איינס נעבען אַנדערען ווי די טייבעליך. יענער וואָס געהער זיך אָן מיט פעריליןן אַ פֿריינדיל האָט גענעבען אַ כּוֹסָה, איינע, די אַנדערע, די דריטע און האָט זיך צושריגען אויף אַ קול:

— לאָז מען שיקען נאָך כְּלֵי־זֶמֶר! נישקשה, אַז מיר האָבען דערלעבט חתונה מאַכען פעריליןן דאָס אַנדערע מאָל, מעג'מען שיקען נאָך כלי־זמר!

— נאָך כלי־זמר! נאָך כלי זמר! האָט מיטגעהאָלפֿען דער גאַנצער עולם. פּלוצים...

פּלוצים עפֿענט זיך די טיהר און עס קומט אַריין עפּיס אַ ווייביל, אַ שוואַרץ אַ נידעריגס, נאָך איהר געהט נאָך יענער שוואַרצער יונגערמאַן וואָס מיט דער הינטישער מאָרדע, (עס האָט זיך מיר אָבגעריסען אין האַרצען אַז איך האָב איהם דערזעהען!) דאָס קליינע שוואַרצע ווייביל איז געבליבען שטעהן אַ מינוט, בעטראַכט די שטוב מיט די מענשען, נאָכדעם האָט זי געגעבען אַ שפּרונג ווי אַ קאַץ, צוגעלאָפֿען גלייך צו סמיטשיקען און האָט איהם אויפֿגעוואָרפֿען עטליכע הילכיגע פֿלאַם־פֿייערדיגע פּעטש, אַז מיר זענען אַלע נִבְהָל וְנִשְׁתּוֹמֵם געוואָרען! זי האָט געעפֿענט אַ מויל און האָט זיך צולאָזט מיט אַ מְעֻנֶּה לָשׁוֹן:

— אַ דו שאַרלאַטאַן, דו קאַרטיאָזשניק, דו גַנָּב, דו בייטעלשניידער! ווּעסט אַוועקוואַרפֿען ווייב און קינדער, זיך פֿערשטעלען פֿאַר אַ גָרוּש און חתונה האָבען פֿאַר אַ גְרוּשָׁה, אַ חֲצִיפָה, אַ הולטייקע, מיט איין אָנגעשמירט פּנים, מיט צוויעכעס אין די אויערען, און מיט פּאַצירקעס אויף די הענד?! וועסט ביי מיר געהן אין אָסטראָג אַריין מיט אַ נעלער לאַטקע אויף די פּלייצעס, און מיט אַ זאַסטופּ אין האַנד פֿון שטוב צו שטוב און פֿון שטאָדט צו שטאָדט, ביז העט ווייט אַזש קיין קאַטערזשנע, קיין סימביר!! וועסט דאָרטען פֿוילען און פֿערפֿוילט ווערען!!! . . . .

. . . .

. . . .

מיין פּען איז דען אומשטאַנד אייך צו בעשרייבען אפילו אַ הונדערט חלק פֿון דעם וואָס עס האָט זיך נעטהון? ווי קום איך צו אַזאַ איין אַרבייט? דאָס פּאַסט פֿאַר אייך, פּאַני שלום עליכם, בעשרייבען, אויספּוצען, מאַכען דערפֿון אַ גאַנצען צימעס... דער רוח האָט מיך געטראָגען איך זאָל מיך התמנען ביים ראַבינער! איהר פֿערשטעהט דאָך שוין, אַז סמיטשיק איז אַזוי סמיטשיק פּונקט ווי איך בין רויטשילד! דערווייל האָט מען מיך גענומען אין „חֶדֶר" אַריין, מיך אָבגעמוטשעט צוויי חֳדָשִׁים, און ערשט נאָכדעם אָבגעשיקט מיך אַהיים מיט'ן עטאַפּ, וואָרום צו די גילדענע קליידער בעדאַרף זיך מאַכען אַזוי אַז מיין פּאַס איז איין אויסגעגאַנגענער פּאַס שוין פֿון אַ יאָהר. אַ שטיקיל גליק וואָס איך בין חאָטש אַרויס ריין פֿונ'ם עֵסֶק, וואָרום אַ מינדסט קינד זעהט דאָך אַרויס אַז איך בין דאָ גאָט די נְשָׁמָה שולדיג! נו, פֿ ר ע ג א י ך א י י ך, ק ע ן מ ע ן ז י י ן אַ חָ כָ ם?...

אין בעלגיען האט מען אין דעם יאהר 1891 מבטל געווען דעם למוד פון דער אמונה אין פאלקסשולען, איצט אבער האט די קאטוילישע פארטיי דורך איהר שטארקע אגיטאציאן דורכגעפיהרט, אז די אמונה זאל געלערנט ווערען אין די שולען און אז די קינדער קענען פון דעם למוד בעפרייט ווערען נור אויף דעם פערלאנג פון די עלטערן.

אין ענגלאנד ווערט אין די מעהרסטע שולען די אמונה ניט געלערנט. מען בענוגענט זיך מיט דעם וואס מען לייענט אין די שולען די הייליגע שריפט אזוי ווי א לעזעבוך אהן שום פשט אין דעם זינען פון וואס עס איז פאר א אמונה.

דער ענגלישער פארלאמענט איז געווען צונויפגערופען כדי צו בעשטעטיגען די נייע הוצאות אויף די מלחמות אין אפריקא און הינא. ביי די פראגען פון דער אלגעמיינער פאליטיק האט דאס מיניסטעריום ערקלערט, אז טראנסוואל און אראניען וועלען ווערען ענגלישע קאלאניעס. די ערקלערונג פון מיניסטעריום איז מיט וצופרידענהייט אויסגעהערט געווארען פון אלע פארטייען, אפילו די ליבעראלען, וואס זענען געווען געגען דער מלחמה מיט טראנסוואל, האבען מסכים געווען מיט דעם בעשלוס פון דער רעגירונג. אזא אחדות פון ענגלישען פאלק אין דער אפריקאנישער פראגע איז א קלארער בעווייז, וואס פאר א קליינעם חשק קען שפירען אייראפא זיך איצט אריינצומישען און צו שטערען ענגלאנד ביי דער דורכפיהרונג פון איהר פלאן.

די מלחמה אין אפריקא האט געבראכט ניט קיין קליינעם נצחון אויף דער זייט פון די בויערען. זיי זענען אנגעפאלען אומגעריכט אויף דעם ענגלישען גענעראל קלעמענטס, גענומען פיעל געפאנגענע און גענייט קלעמענטסען אבצוטרעטען. א טהייל פון טראנסוואלער חיל האט זיך דורכגעבראכען דורך דעם ענגלישען חיל און אריין אין די ענגלישע קאלאניע קאפלאנד. דער ענגלישער קאמאנדיר קיטשענער פערלאנגט פון לאנדאן צו שיקען קיין אפריקא נייעם חיל. י. ל.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

יודישע רעסטאראטערס אין די גרויסע שטעדט הערען זיך ניט אויף צו קלאגען אויף שלעכטע צייטען, די שוחטים אין די קליינע שטעדטליך שטארבען פאר הונגער.

דאס נעמט זיך דערפון, קלאגען זיך די יודישע רעסטאראטערס, וואס די ה"ה סעבאסטיאן מאטוועיעוויטש כהן און זיגמונד וויסענשטיין, וועלכע האבען ליעב צו עסען און שפארען ניט קיין רובל, געהען אין די קריסטליכע רעסטאראציעס, און משה מאיר מיט יענקעל דוואסעס, וואס ווילען פערשטיפען דעם בייזען ווארעם, געהען אין די יודישע, וואו זיי פערלאנגען פאר 27½ א מיטאג פון זעקס פרישע שפייזען.

און די שוחטים שטארבען דעריבער פאר הונגער, ווייל זיי זענען דא מעהר וויפיעל מען פאדערט. ווען עס שטארבט אמאל איין אלטער שוחט, וואס האט זיך אויף זיין שטעלע קיינמאל זאט ניט אנגעגעסען, זענען דא אויף זיין ארט עטליכע קאנדידאטען, איינער בלייבט און די איבריגע בלייבען אהן פרנסה.

און שטעלט אייך פאר אז די אומגליקליכע יודישע רעסטאראטערס מיט די שוחטים וויסען גאר ניט, וואס פאר א גליק עס ווארט זיי אין גיכסטען, א סך גבירים וועלען זיי דאן מקנא זיין, און א בעסער געשעפט ווי צו האלטען א כשר'ה רעסטאראציע אדער צו ווערען א שוחט, וועט גאר ניט זיין.

ווען עס איז בעשערט פאר זיי א גליק, דארף זיך פערלויפען אזא מעשה, פון וועלכע גאנץ פעטערסבורג רעשט. אין דארטיגע צוויי אריסטאקראטישע אינסטיטוטען זענען פלוצים נאך א מיטאג אבעסען קראנק געווארען מיט איין מאל 90 שילערינען מיט עטליכע פון זייערע לעהרערינס, זיי האבען געקרענקט עטליכע טעג, און קוים מיט צרות האבען די דאקטוירים זיי אבגעראטעוועט פון טוידט. מען האט געמאכט א שטרענגע חקירה, מען זאל געפונען די אורזאכע פון זייער קרענק. מען האט אנאליזירט דאס איבערגעבליבענע עסען פון מיטאג און מען האט גאר ניט

און מחמת איך בין נאך זעהר צוטומעלט פונ'ם שנעם פעקיל וואס איך האב אויף זיך געהאט, מאך איך דאס בקצור. אם ירצה השם אין די שפעטערדיגע בריעף וועל איך אייך ארויסשרייבען נאך מעהר באריכות. לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט גליק, ווי עס ווינשט אייך אייער בעסטער פריינד

מנחם-מענדיל.

עיקר שכחתי: איהר קעהרט אוודאי וועלען וויסען וואס האט עפיס געזאגט דערויף מיין ווייב זאל לעבען? איך האב געהאט א באגעגניש — אויף אלע אייערע שונאים געזאגט געווארען! קודם כל האט מיין שיינה שיינדיל געחלשט און די שוויגער האט זי געמונטערט, בשעת מעשה נישט אויפגעהערט צו רעדען און שיטען מיט שפריכווערטער ווי איהר שטייגער איז; זי האט געשווארען אז זי זאל אזוי זעהן אלדעם גוטס ווי זי האט געזעהען אין חלום מיך געהן מיט אלע ארעסטאנטען; זי האט נור נישט געוואוסט פאר וואס: צי פאר א גנבה, צי פאר א פאלש וועכסיל, נאר ס'איז דען נישט אלץ איינס? ווי זאגט מען: „געלד פונ'ם טישיל, צי גרויפען פון דער שיסיל, צי פאר א גראשען א פישיל — סאי וסאי מאטי פארך"... בקצור איך האב געגעבען מיין ווייב דאס ווארט און געשוואהרען איהר ביים רב אז איך ווארף אוועק דאס שדכנות און טהו א שפיי אויף אלע געשעפטען, און מיט גאטס הילף איך וועל האלטען ווארט! איך מיין אז איך וועל מיך גיך נעמען צו איין אנדער פרנסה: מע רעדט מיך צו איך זאל ווערען איין אגענט פון „אקוויטעבל", שטראפירען מענשען פונ'ם טוידט. מע זאגט אז ס'איז זעהר א גרינגע פרנסה, א בכבודע... ווי קום איך צו דעם? איבער א מעשה: ביי אונז האט זיך געטראפען, איינער איז געווען פערשטראפירט אויף צעהן טויזענד קערבליך און איז אוועקגעשטארבען, האט מען איהם אויסגעצאהלט, דאס הייסט ניט איהם נאר די יורשים זיינע, צעהנטויזענד קארבעז אחת ואחת! עס האט געקלינגען דערמיט די שטאדט. קיינער האט נישט געוואלט גלויבען צי ס'איז אמת, ביז מענשען האבען ניט געזעהען מיט זייערע אויגען... פון דעמאלט אן איז דא געווארען א מאדע זיך שטראפירען פונ'ם טוידט. איטליכער וואלט א בעלן געווען א טאג פאר'ן טויט זיך אבשטראפירען, אוועקשטארבען און נעמען געלד... הנ"ל.

נאך אמאל עיקר שכחתי:

ידידי! איך האב צו אייך א בקשה: ווערט נור געוואהר איך בעט אייך, צי ס'איז אמת וואס מע זאגט, אז ס'איז געמאכט געווארען דאס גרויסע געשעפט וואס שפריצט מיט'ן שמן־זית אויף קאווקאז? די מעקלערס, א קאמפאניע פון קיין עין־הרע עטליכע און צוואנציג פארשוין, וועלען האפען דערביי, זאגט מען, א נראבס; איך האב מורא אויב ניט אפאר מיליאן... דאס געשעפט זאגט מען איז געמאכט געווארען אין לאנדאן; מע האט ארויסגעלאזט עפים א גוזמא אקציעס, וואס איטליכע אקציע קאסט א שמעק טאבעקע, בכדי ס'זאל זיין נרינגער צו פיהרען דאס געשעפט, אזוי אז מע וועט צאהלען איטליכען בעזונדער מיט אקציעס — אויסגעצייכענט, מע וועט פערשפארען געלד! — דאס „קארטאוש" וואס די מעקלערס נעמען איז אויך מיט אקציעס. צוויי זענען אוועקגעפאהרען קיין לאנדאן דינגען א שיף אויף אריבערצופיהרען די אקציעס אויפ'ן ים פון לאנדאן קיין אדעס און פון דארטען וועט מען זיי שוין איבערפעקלען „מאלאי סקאראסטי" מיט'ן באהן קיין יעהופעץ. אויב ס'איז אמת שרייבט מיר אריין איין אקטריטקע זעץ איך מיך אויף און קום צופאהרען, מחמת איך בין צום געשעפט א שטיקיל מחותן, דאס הייסט טהון האב איך אין דעם נישט געטהון גאר ניט, פרעגט מיך בחרם וואו איז לאנדאן און וואו איז קאווקאז! נאר א צוטשעפ צום „קארטאוש" קען איך שוין אבזוכען, מיט וואס בין איך ערגער פון יענעם? מען איז דאך צווישען מענשען, ווי זאגט איהר: „יאק נע פסק טא פסקעך", ווי וועל איך נישט האפען דערביי האטש אביסיל אקציעס? איך האב בירושה פון מיינעם א פעטער עליו השלום (ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט): „דארט וואו צוויי צעהלען געלט זאלסט דו זיין א דריטער — דערלייגען וועסט דו נישט..."

הנ"ל.

געפונען, דערנאָך האָט מען זיך דערוואוסט אַז נאָך מיטאָג אָט מען פֿון איין אינסטיטוט געשיקט אין אַ קאנדיטעריי קויפֿען „פּיראזשקעס“, מען האָט ביי דעם קאַנדיטאָר אויך אַנאַליזירט זיין געבעקס און אויך ניט געפֿונען קיין שעדליכע זאַך.

באַלד נאָך דער געשיכטע זענען אין „יעקאַטערינינסקע אינסטיטוט“ ווידער מיט איין מאָל קראַנק געוואָרען 70 שילערינען. מען האָט נאָך מעהר אָנגעהויבען חוקר וְדוֹרֵשׁ זיין און מען האָט ווידער גאָר ניט געפֿונען. דער רעש איז נאָך גרעסער געוואָרען. אַלע צייטונגען האָבען געפֿרעגט שאלות, ווי קען דאָס זיין, אַז אין אַזוינע אינסטיטוטען זאָל מען קראַנק ווערען פֿון מיטאָג, אַז דאָס עסען ווערט געקויפֿט ביי די פֿיינסטע קרעמער און אַלעס ווערט אונטערזוכט יעדען טאָג דורך אַ דאָקטאָר.

נאָר אַזוי ווי קיין זאַך קומט ניט פֿאַר אָהן קיין אורזאַכע, זענען אַלע געבליבען ביי דער מיינונג, אַז די שילערינען האָט פֿערשאַדט דאָס פֿלייש, וואָס קומט אַריין אין מיטאָג, איבערהויפּט דאָס פֿלייש פֿון עופות. די עופות זענען געוועזן קראַנקע, און געזונדע מענשען האָבען עס געגעסען און זענען אויך קראַנק געוואָרען. אַ פּראָסטע אורזאַכע. דער קרעמער, ווי באַלד עס ווערט קראַנק איין עוף, קוילעט ער זי באַלד און פֿערקויפֿט, דערנאָך עסט מען און מען ווערט קראַנק, און אפילו ווען אַ גוטע בעל־הבית'טע, וואָס קויפֿט ניט קיין טויטע עופות און קוילעט אַליין, ווי קען זי וויסען אַז דאָס עוף איז קראַנק אָדער געזונד?

אויב אַזוי פֿרעגט מיט רעכט איין אָדעסער צייטונג, וואו זשע עסט מען אַ ביסיל בוליאָן אָדער אַ שטיקיל פֿלייש, אַז מען זאָל זיכער זיין, מען זאָל דערפֿון ניט קראַנק ווערען? ביז אַהער האָט מען גערעכענט אַז נור אין אַ רעסטאָראַן קען מען קראַנק ווערען פֿון מיטאָג עסען און איצטער איז מען ניט זיכער אפילו ביי זיך צו הויז, וואו זשע עסט מען?

איין איינציגע תְּשׁוּבָה איז דאָ אויף די פֿראַגע, אַז מען זאָל אויפֿהערען עסען טרפות און אָנהויבען עסען כשר'ס. ביי יודען, ווען מען מאַכט דאָס עוף און מען בעמערקט עפּיס ניט אין אָרדענונג, געהט מען פֿרעגען אַ שַׁאֲלָה ביים רב, וועלכער טאַפּט שוין אָן דאָס קראַנקע אָרט, ער מאַכט עס טרפה און מען טאָר שוין דאָס גאַנצע עוף ניט עסען, די אָרימסטע יודישע בעל הבית'טע, — דאָס עוף מעג זיין איהר גאַנץ פֿערמעג — וועט זיך ניט ערלויבען קאָכען אַ טְרֵפָה עוֹף. עס איז בעוואוסט אַז אין די יודישע שטעדט געפֿינען זיך טהייל קריסטען וואָס קויפֿען צו ליעב דערזעלבער אורזאַכע נור כשר פֿלייש און כשר'ע קאָלבאַסען.

אויב דער נייער פּראָיעקט אַז קריסטען זאָלען אָנהויבען עסען כשר'ס וועט אָנגענומען ווערען, דאַן וועט ווערען אַ גאַנץ איבערקעהרעניש צווישען די רעסטאָראַטאָרען.

די בעריהמטע פּעטערסבורגער רעסטאָראַציעס „קיובע“ און „פּאַלקין“ וועלען איבערגעהן אויף די פּאדיאַטשעסקע גאַסען און ר' משה לוריעס כשר'ה רעסטאָראַציע פֿון פּאַדיאַטשעסקע וועט איבערגעהן אויף נעווסקי אָדער אויף מאַרסקאיא. אין וואַרשא וועלען די רעסטאָראַציעס „סטעמקאָווסקע“ „מילער“ „ווירובעל“ „קאָזאַקעוויטש“ זיך איבערציהען אויף דעם גרזשיבאָוו, נאַלעווקי און דזיקא, און „עקסעלמאַן“ „שפּיעלמאַנן“ „לעהרערס מיטטאַגען“ וועלען אַריבער אויף טהעאטראַלנע פּלאַץ, מאַרשאַלקאָווסקע און מאַזאָוועצקע. אין אָדעסאַ וועט די רעסטאָראַציע פֿון „יאַשטשוק“ זיך איבערציהען אויף דער „יעווריסקאיא אוליצא“, און די כשר'ה רעסטאָראַציע „יאַקוב“ וועט איבערגעהן אויף דעם בולוואַר מיט אַ שענעם אויסזיכט אויף דעם שוואַרצען יַם. די איינציגע טרפה רעסטאָראַציע אין בערדיטשעוו וועט מוזען אין גאַנצען פֿערמאַכט ווערען.

פֿון וואַנען זשע וועלען נעביך לעבען דער אומגליקליכער קיובע, פּאַלקין, סטעמקאָווסקע, ווירובעל, און יאַשטשוק?

אין זייערע רעסטאָראַציעס וועלען עסען די ה"ה סעבאַסטיאַן מאַטוועיעוויטש כהן און זיגמונד ווייסענשטיין...

די יודישע שוחטים וועט מען רייסען אויף אַלע זייטען ווי צו די כַּפָּרוֹת, אַ שוחט וועט מען אָבשיטען מיט גאָלד, יעדער שוחט וועט בעקומען אַ גובערנאַטורסקען געהאַלט פֿאַר זיין אַרבייט און יודישע פֿריילין וואָס קענען שפּיעלען פּיאנא און האָבען צעהן טויזענט רובל נדן וועלען אַנשטאָט „נור אַ דאָקטאָר!“ אָנהויבען שרייען „נור אַ שוחט!“

און נאָך אַמאָל עִיקָר שֶׁכַּחְתִּי:

עפּיס דערצעהלט מען ביי אונז זעהר מִיאוּסע מַעֲשִׂיוֹת פֿון יעהופּעץ. ערשטענס זאָגט מען אַז סעמעדעני האָט אַרויסגעטריבען אַלע יודען, אַרויסגעוואָרפֿען זיי די טולופּליך מיט די קאַלאָשען אין דרויסען אַרויס, האָט פֿערשלאָסען די טיהר פֿון זיין „קאַפֿיי“ — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע, אוים בערזע! וְהַשֵּׁנִית האָט מען אויפֿגעהערט צו האַנדלען ביי אייך מיט ,יַקְנֶהָ"ז, נאָר מיט גְנֵבָה'שע פּאַפּירען, און ווער? דַוְקָא פּערוויגילדי קופּצים, נְגִידִים, פֿון די וואָס ווינטער דרעהען זיי זיך אַרום מיט פֿיקסענע טולופּליך און מיט באָבראָווע קעלנער און זומער פֿאָהרען זיי קיין קאַרלסבאַד און קיין פֿראַנצעסבאַד... מע זאָגט אַז מע האָט עפּיס דערשטיקט צי דערוואָרגען ביי אייך אַ רייכע אַדונית און מע האָט זי בענומען, אַראָבגעריסען פֿונ'ם האַלז אַ פּעקיל פּאַפּירען אויף עטליכע און דרייסיג טויזענד. וואָס טהוט מען מיט אַזוי פֿיעל פּאַפּירען? קומט מען מסתמא צו סעמעדענין און מע זוכט אַ קוֹנֶה, חאַפּט זיך אונטער איינער אַ פּערוויגילדי קופּעץ, איינער פֿו די וואָס ווינטער דרעהען זיי זיך אַרום מיט פֿיקסענע טולופּליך און מיט באָבראָווע קעלנער און זומער פֿאָהרען זיי קיין קאַרלסבאַד און קיין פֿראַנצענסבאַד... רופֿט מען איהם אָב אויף אַ זייט: אֶפְשֶׁר זענט איהר אַ סוֹחֵר אויף אַזעלכע און אַזעלכע פּאַפּירען?... מאַכט ער: מֵהַכְּתֵיתִי אַבִי וואָלוועל... פֿרעגט איהם יענער: ווי טהייער?... מאַכט ער: אַ דרייער... בְּקִצוּר ער האָט אָוועקגעהאַנדעלט די פּאַפּירען בְּזוֹל הַזוֹל. געזאָלט פֿערדינען דערביי שענע עטליכע טויזענט קאַרבען און דוקא גיך און גרינג און כשר, און הויבט אָן ביסליכוויז די פּאַפּירען אָבצוזעצען, און זעהט אַז עס געהט אַ גאַנג, איז ער זיך מְיַשֵּׁב און חאַפּט זיך אַריין אין אַ באַנק אַריין (ס'איז געוועזן שבת) און געהט צו צום פֿענסטעריל און זאָגט: איך האָב אויף עטליכע טויזענד קערבליך פּאַפּירען... יענער וואָס ביים פֿענסטעריל נעמט די פּאַפּירען און קוקט, פֿריהער אויף די פּאַפּירען און נאָכדעם אויפֿ'ן פּערוויגילדי קופּעץ, נאָכדעם ווידעראַמאָל אויף די פּאַפּירען און ווידעראַמאָל אויפֿ'ן פּערוויגילדי קופּעץ, און רופֿט זיך אָן צו איהם: זייט־זשע מוֹחֵל, מַה שְּׁמֵכֶם, וואו האָט איהר גענומען די דאָזיגע פּאַפּירען?... איז זיך מְיַשֵּׁב דער פּערוויגילדי קופּעץ און הויבט אָן מאַכען „בּאִי בְּשָׁלוֹם“ צוריק, רופֿט זיך אָן צו איהם דער קאַסירער: וואָהין איז?... מאַכט ער: איך בעדאַרף געהן, ביי אונז איז היינט שבת — „סאַבאָטאַ זנאַטשיט“... און וויל זיך אַרויסרוקען אויף דער אונטערשטער טיהר, רופֿט זיך אָן צו איהם דער קאַסירער: לָמַאי זאָלט איהר אייך מַטְרִיחַ זיין? אַמעהר זיצט אַביסיל אָט באַלד וועלען קומען געסט... און אַזוי ווי זיי באָמבלען זיך דאָ קומט אָן דער פּריסטאַוו מיט'ן פּראָקוראָר מיט'ן סליעדאָוואַטעל און מע נעמט אונזער פּערוויגילדי קופּעץ איי פֿ'ן צימבעל: וואו האָסט דו גענומען, חֲבֵרְהמאַן, די דאָזיגע פּאַפּירען?... אַהין אַהער, ער האָט זיך מוֹדֶה געוועזן, וואו ער האָט זיי געקויפֿט און ביי וועמען, און האָט אריינגעשלעפּט אַ גאַנצע חֶבְרָה אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: איינעם אַ רוֹפֵא אַ ניקאָלאַיעווסקי סאָלדאַט וואָס שטעלט באַנקעס און פּיאַווקיס און שלאָגט צו דער אָדער... און איינעם אַ מעקלער פֿון יַקְנֶהָ"ז וואָס דרעהט זיך נעבען סעמעדענין אין דרויסען... און נאָך איינעם וואָס האַנדעלט מיט פֿערד נעבאַך אַ תַּם גאָט דו נְשָׁמָה שולדיג... און מע־האָט גענומען אונזער פּערוויגילדי קופּעץ מיט דער גאַנצער כנופיה און מע האָט זיי אָבגעפֿיהרט אין „חדר“ אַריין... אוּדאַי איז פֿאַר יודען אַ שיינדעלי אַזעלכע פּערוויגילדי קופּצים וואָס ווינטער דרעהען זיי זיך אַרום מיט פֿיקסענע טולופּליך און מיט באָבראָווע קעלנער און זוכען גרינגע פֿייגעליך און זומער פֿאָהרען זיי קיין קאַרלסבאַד און קיין פֿראַנצענסבאַד! ניין, פּאַני שלום עליכם, לעבט אייך הונדערט און צוואָנציג יאָהר, איך פֿאָהר נישט מעהר קיין יעהופּעץ! סיידען גאָט וועט הייסען.... הנ"ל.

שלום עליכם.

אזא איבערקערעניש וועט זיין, אויב מיין פּראָיעקט וועט אי״ה אָנגענומען ווערען.

*

איין בעל־הבית'טע שרייט „גוואלד די שטוב הוֹצָאָה איז שרעקליך גרויס, עס געהט אַוועק אַ סך געלד" און אַ צווייטע בעל הבית'טע זאָגט „ווי נעם איך אַ פּאָר גראָשען, וואָלט איך געגאַנגען אין מאַרק אַריין".

צוויי שטעדט ווייגען איצטער, קאָנטאַקוזעווקע (חערס. גוב.) און וואַרשא. אין קאָנטאַקוזעווקע געפינט זיך אַ בקור חולים, פון וועלכען מען מוז אַרויסטרייבען די קראַנקע און דאָס ב״ח פערמאַכען, ווייל עס פעהלט 200 רובל מען זאָל איהם קענען אויסהאַלטען איבער דער שלעכטער צייט, און די בעלי הבתים קענען גאָר ניט העלפען, ווייל עס איז שוין דאָס צווייטע יאָהר, אַז אין דער געגענד איז דער אוראַזשאי אַ שלעכטער, דער גאַנצער געטריידע האַנדעל איז געפאַלען אַזוי, אַז דאָס גאַנצע שטעדטיל איז פעראָרימט געוואָרען. מען האָט שוין געשריעבען אין גובערניע, אין פערשידענע קאָמיטעטען און צו יודישע גבירים, אַז מען זאָל זיי מיט עפּיס העלפען, דאָס זיי זאָלען קענען אויסהאַלטען דעם ב״ח, נאָר דערווייל האָבען זיי פון קיינעם קיין ענטפער בעקומען און קאָנטאַקוזעווקע איז טרויריג.

די וואַרשאווער בעל הבית'טע — די יודישע גמינא איז נעביך אויך טרויריג, וואָס די הוצאות פון יודישען בקור חולים זענען מעהר פון דער הכנסה מיט 61,153 רובל. דער וואַרשאווער „שטאָדט סאוועט" האָט געפרעגט אַ מיינונג ביי דער גמינא, מיט וואָס קען מען פערגרעסערען די הכנסה פון בקור חולים. דערויף האָט זי געענטפערט, אַז מען זאָל בעשטימען פאַר יודישע קראַנקע פון אַנדערע שטעדט ביז 1 רובל פאַר יעדען טאָג וואָס זיי וועלען ליגען אין וואַרשאווער בקור חולים, זיי מעגען אפילו האָבען אַ קוויטעל אַז זיי האָבען בעצאָהלט „באַלניטשנע סבאָר".

עס איז זעהר אינטערעסאַנט צו וויסען וויפיעל רובלען נעמט מען צוזאַמען יעדעם יאָהר אין ווארשא „באַלניטשנע סבאָר" פון די פרעמדע יודען, וויפיעל פרעמדע יודישע קראַנקע געפינען זיך יעדעס יאָהר אין יודישען בקור חולים און וויפיעל קאָסט זייער קרענקען, דאַן וואָלט מען געוואוסט ווי גרויס די טרעהרען זענען פון דער וואַרשאווער יודישע קהלה.

די קאָנטאַקוזעווקער קהלה וויינט אויך...

איינע וויינט וואָס די פערעל זענען שיטער און איינע וויינט וואָס דער זופּ איז שיטער. אֱמֶת.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — איין אויפרוף צו די יודישע פרויען. אויף דער זיצונג פון דעם וויענער איזראַעליטישען קולטוספאָרשטאַנד דעם 9/12 האָט מען גערעדט וועגען רעליגיאָנסלעהרער, וועלכע קענען זעהר ווייניג ווירקען אויף די קינדער, אויב די עלטערן קומען זיי נישט צו הילף. דער פּרעזידענט קלינגער האָט דאַביי בעמערקט: ער פערלאַנגט, אַז אַלע וועלכע ווילען אַז דאָס יודענטהום זאָל האָבען אַ קיום דאַרפען זיך ווענדען מיט איין אויפרוף צו די יודישע פרויען און מוטערס פון אונזער געמיינדע. דאָס לערנען פון רעליגיאָן איז נישט גענוגענד צו מאַכען די קינדער פאַר יודען; די רעליגיעזע ערציהונג מוז געשעהען אין דער פאַמיליע. די אויפגאַבע פון די פרויען און מוטערס איז פאַר אַלעם צו ערציעהען די קינדער אין גייסט פון יודענטהום, און איינצופלאַנצען אין זיי ליעבע צו יודישקייט. זיי אַליין דאַרפען געבען די קינדער אַ פאָרבילד צו שעצען און צו אַכטען די אמונה און דאָס יודענטהום.

*

רוסלאַנד. — „דער אדעסער קאָמיטעט צו שטיצען יודע ערדאַרבייטער אין ארץ־ישראל און סיריען" איז מודיע:

די לעצטע צייט קלאַגען זיך פיעל אויף דעם אדעסער קאָמיטעט, דאָס ער טהוט ווייניג צו פערבעסערען דעם שטאַנד פון די אַרבייטער אין ארץ־ישראל. ער איז אויך געווען דער לעצטער, צו מפרסם זיין איין אויפרוף אַז מען זאָל העלפען די פועלים. די אַלע אנקלאַגען האָבען נישט קיין שום גרונד. דער קאָמיטעט האָט שטענדיג אין זינען די פועלים, און ער פערשטעהט אויך ווי וויכטיג זיי זענען פאַר דעם ישוב. נאָר ער ווייסט אויך, אַז כדי אויפצוריכטען די פועלים, זיי זאָלען קענען זיין בעלי־בתים פאַר זיך, מוז מען האָבען אַ סך געלד, וועלכע דער אָדעסער קאָמיטעט איז נישט אימשטאַנד צו געבען. דאַרום כל־זמן עס איז געווען אַ האָפנונג, אַז די חברה יק״א, וועלכע פערמאָגט די נייטהיגע מיטלען, זאָל נעהמען די פועלים אונטער איהר שוץ, האָט דער קאָמיטעט געשוויגען, כדי נישט אַראָבצונעהמען די מאָראַלישע פעראַנטוואָרטליכקייט פון דער חברה יק״א, דער קאָמיטעט האָט אויך געטהון אַלעס מעגליכע, כדי צו ווירקען אויף דער חברה יק״א אַז זי זאָל אויף זיך נעהמען דאָס פערזאָרגען פון די פועלים. צו דעם צוועק איז געפאָהרען דער מיטגליעד פון קאָמיטעט ה׳ באַרבאַש קיין פאַריז און בעקומען אַ צוזאָג פון דירעקטאָר ה׳ מאירזאָהן, אַז יק״א וועט עפּיס טהון פאַר די פועלים און בעזונדערס וועגען איינפיהרען אין ארץ־ישראל איינגע הויז פאַבריקאַציאָנען. ווען די חברה יק״א האָט דערווייל גאָר נישט געטהון פאַר די פועלים, איז נאַטירליך נישט אונזער שולד. תיכף ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, דאָס די האָפנונג פון די פועלים אַז די יק״א זאָל זיי העלפען איז אומזיסט, האָט זי אַרויסגעלאָזען איהר אויפרוף וועגען שאַפען אַ גרונדקאַפּיטאַל פאַר די פועלים.

פון דעם געלד, וועלכעס קומט איין פאַר די פועלים ווערט נישט אָנגערירט, און וואָס מען דאַרף דערווייל צו שטיצען די פועלים נעהמט דער קאָמיטעט פון זיינע אַלגעמיינע סומען. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז אויב דער קאָמיטעט וועט נישט בעקומען די מעגליכקייט דורך גרעסערע געלד־סומען צו טהון עפּיס וויכטיגעס פאַר די פועלים, קען לאַנג אַזאַ מצב נישט אויסהאַלטען, און די פועלים וועלען מוזען אַרויספאָהרען פון ארץ־ישראל.

וואָס דער קאָמיטעט קלערט צו טהון פאַר די פועלים, קען ער פאָראויס נישט זאָגען. עס הענגט אַלעס אב פון דער סומע געלד, וועלכע עס וועט אנקומען. אויסער געלד מוז ער אויך האָבען פיעל ידיעות פון פאַכמענער. איצט קען מען נור זאָגען בכלל, אַז דער קאָמיטעט רעכענט צו שאַפען אַרבייט פאַר די פועלים, פעראייניגענד ערדאַרבייט מיט הויז פאַבריקאַציאָנען. ווען עס וועלען זיין די נייטהיגע מיטעל, אַז דער קאָמיטעט זאָל קענען אָנהויבען עפּיס צו טהון, האָפט ער יק״א וועט איהם דאַן אויך קומען צו הילף.

— אין דער שול־פּעדאַגאָגישער קאָמיסיאָן ביי דער אדעסער אבטהיילונג פון דער חברה צו פערברייטען בילדונג צווישען יודען האָט מען בעקלערט די לאַגע פון יודישע פּריוואַט שולען, וועלכע בעקומען שטיצע פון דער חברה. אַזאַלכע שולען איז דאָ אין אָדעס 11 און עס לערנען זיך אין זיי 1400 קינדער. די קאָמיסיאָן האָט בעשלאָסען צו סטאַרען זיך, אַז מען זאָל געבען זיי שטיצע פון די רעסטען פון דער קאַראַבקע.

— פון צענסטאחאָוו איז מען מודיע אַז יודען האָבען געקויפט אַ שטיק ערד נעבען שטאָדט, וואו זיי וועלען איינריכטען אַ לאַנדווירטשאַפטליכע פערמע צו לערנען ערדאַרבייט, און גערטנעריי.

ווי מען „שטעהט" צום פּריזיוו. — דער „וואָלין" דערצעהלט אַ מעשה, וועלכע איז געשעהען אין בערדיטשעוו. אַ יונגער מאַן, וואָס האָט געדאַרפט שטעהן צום פּריזיוו, איז קראַנק געוואָרען אויף טיפוס. די עלטערן האָבען פערלאַנגט פון דאָקטאָר, וואָס האָט איהם קורירט, אַז ער זאָל אַרויסגעבען אַ צייגניס, אַז זייער זוהן איז קראַנק און קען אַצונד נישט שטעהען צום פּריזיוו. דער דאָקטאָר האָט געענטפערט אַז זיין צייגניס אַליין וועט נישט זיין גענוג, כדי צו פּטר'ן די עלטערן פון שטראָף 800 רוב׳, ווייל די פּאָליציי מוז בעשטעטיגען אַליין די פערזאָן פון קראַנקען. די עלטערן האָבען זיך געווענדט צום פּריסטאַוו, אַז ער זאָל געבען אַ צייגניס וועגען דער פערזאָן פון קראַנקען. דער פּריסטאַוו האָט אָבער געענטפערט, אַז ער איז נישט מחויב צו געהן אויף פערלאַנג פון פּריוואַט מענשען. די עלטערן האָבען לסוף נישט געהאַט קיין אַנדער עצה ווי צו פיהרען דעם קראַנקען אין דער פּריסוטסטווע, און זענען אויף אַזאַ אופן פּטור געוואָרען פון שטראָף.

— דעם „קיעוולויאַנין" איז מען מודיע פון בערדיטשעוו, אַז די דאָרטיגע יודישע קהלה האָט זיך געווענדט צו דער נייגעגרינדעטער חברה פון יודישע ביליגע וואָהנונגען מיט אַ ביטע, אַז זי זאָל אויסבויען הייזער מיט ביליגע געזונטע וואָהנונגען אין בערדיטשעוו, וואָס איז בעקאַנט מיט איהרע שלעכטגעבויטע און שמוציגע הייזער. דער קאָמיטעט פון דער חברה האָט געענטפערט, אַז ער קען ערפילען די בקשה נור אין דעם פאַל, ווען די בערדיטשעווער בעלי־בתים וועלען זיך בעטהייליגען אין עסק און אויך געבען געלד אויף בויען.

— אין אָרעל איז אויסגעקליבען געוואָרען אַלס ראַבינער ה׳ י. קאַצענעלסאָן דער פיהרער פון אַ קאַזיאָנע יודישע שולע אין דיסנא און אַ בעקאַנטער יודישער שרייבער.

— דעם „בודושצנאָסט" איז מען מודיע פון טיפליס, אַז דער טיפליסער דעלעגאַט אויף דעם 4־טען קאָנגרעס דר. שטרייכער האָט געוואָלט פאַרלייענען אין שול אַ רעפעראַט וועגען 4־טען קאָנגרעס און האָט זיך דערום געווענדט וועגען איין ערלויבניש צו דער שטאָדטיגער אַדמיניסטראַציאָן, נישט לאַנג האָט ער בעקומען די ערקלערונג, אַז ציוניסטען האָבען דאָס רעכט צו האַלטען זיצונגען און שמועסען וועגען ענינים, וועלכע זענען נוגע דער יודישער פראַגע, און האָט באַלד פאָרגעלייענט זיין רעפעראַט אין שול.

דער רעפעראַט פון דר. שטרייכער האָט געמאַכט אַ גרויסען איינדרוק אויף דעם עולם און פיעלע זענען געוואָרען ציוניסטען מיט לייב און לעבען.

— סענאַטסערקלערונג. דער סענאַט האָט ערקלערט אַז די יודישע סוחרים, וועלכע זענען צוגעשריבען אין דער טשערטא, האָבען דאָס רעכט אָנצונעהמען פּאָדריאַדען אויך אין די אינעווייניגסטע גובערניעס און אין די הויפּטשטעדט, די פּאָליציי האָט נישט קיין רעכט אבצוזאָגען זיי אין אַרויסגעבען פון סווידיעטעלסטוועס אויף וואהנען אַ געוויסע צייט און פיהרען האַנדעל אין די דאָזיגע מקומות.

— סענאַטסערקלערונג. די לעצטע יאָהרען האָט דער סענאַט איינִיגע מאָל געפּסקנ'ט, בנוגע צו יודען וועלכע שטעהען צום פּריזיוו אין פּוילען אַז

מעטריקעס, וועלכע ווערען געמאכט שפעטער ווי 3 טאג נאך דעם טערמין האבען נישט קיין ווערט ביי מאכען א לגאטע. לעצטענס אבער האט דער סענאט ערקלערט פאר מעגליך אבצוטרעטען פון זיין פריהערדיגען בעשלוס און געפסקנט, אז אין דעם פאל, ווען די מעטריקע איז געמאכט פון א בעאמטען פון בירגערשטאנד (гражд. сосиоянія) אפילו נאך די 8 טעג, נאר דאס קינד איז איינגעשריבען געווארען אין דער צייט אין די רבנ'ישע ביכער — האט די מעטריקע יא א ווערט ביי מאכען א לגאטע.

*

פראנקרייך. — די ערשטע פרוי אלס געריכטס אדוואקאט. מיט דעם נייעם געזעץ אין פראנקרייך לויט וועלכען פרויען ווערען צוגעלאזען צו זיין אדוואקאטען האט זיך צום ערשטענס בענוצט די פרוי פטי, געבארען באלאחאנוסקאיא, וועלכע איז א יודין — די טאכטער פון א קיעווער צוקער פאבריקאנט. פאר איניגע צייט האט מען פון איהר אבגענומען א שבועה אין א פאריזער געריכט.

שטערען.

עס הערט נישט פערלארען,
עס ווערט נישט פערשוואונדען
דער פאלענדער שטערן,
כאטש מען זעהט איהם נישט מעהר!...

ער פליהט איבער וועלדער,
ער פליהט איבער ימים,
ער שניידט דורך די וואלקענם
און ווערט נישט פערשוואונדען,--
ווייל ער איז פערבונדען
מיט זילבערנע שטראהלען
צום אויבערשטענם קרוין!..

און ס'ווערט נישט פערגעסען,
און ס'ווערט נישט פערפאלען
די ארימע טרעהרען
וואס בלישצען ווי פונקען!...

פון קעלער דעם נאסען,
אויף זילבערנע שטראהלען,
אט שוועבען די טרעהרען,
מיט פאלענדע שטערען,
וואס ווענען שוין פלאמען!..
און פליהען צוזאמען
צום אויבערשטענם קרוין!...

מ. ארנשטיין.

קאליקעס.

פון מ. ספעקטאר.

XII.

א נאכט.

שפעט אין דער נאכט, פעטערסבורג שלאפט שוין, אומעטום איז פינסטער און שטיל, נור אויף די הויפטגאסען, אין די בעלויכטע רעסטאראנען, טאנצאבענדען, מאסקאראדען און קלובען רעשט און לעבט נאך. — אויף די הויפטגאסען, וואס זענען בעלויכטען מיט עלעקטרישע לאמטערנעס, פאלט שטיקער שניי, עס שיט און שיט, עס ווייזט אוים אז עס פאלט ניט קיין שניי נאר בריליאנטען, שליטענס לויפען מיט פרעהליכע פארשוינען, פאר וועלכע עס האט זיך שפעט אין דער נאכט ערשט אנגעהויבען דאס לעבען, אונטער די שליטענס סקריפעט דער שניי, דער שניי פערשיט דאס פנים און די אויגען, דאס אלעס רייצט נאך מעהר די ביינאכטיגע פארשוינען און זיי שרייען אין דער שפעטיגער נאכט:

— לעבען לעבען, וואס מעהר לעבען!

אין די בעלייכטעטע הייזער הערען זיך פרעהליכע קולות און א קלינגעריי פון לויטערע גלעזער, אין וועלכע עס שפיעלט פון פערשיעדענע משקאות.

— לעבען, לעבען, וואס מעהר לעבען! הערט זיך און פיהלט זיך אין דער לופט. אלע איילען זיך לעבען אריינהאפען, וואס מעהר לעבען, — פונקט ווי אויף מארגען, ווען די נאכט וועט זיך ענדיגען, ווען עס וועט אנהויבען צו טאגען, וועלען אט די אלע, וואס לעבען איצט אין דער שפעטער נאכט, דארפען שטארבען.

עס איז דא אויף דער וועלט אזוינע בעשעפענישען, וואס אין דער ליכטיגקייט זענען זיי ווי נעשטארבען און אין דער פינסטער לעבען זיי אויף.

— לעבען, נור געלעבט! שרייט גרישא אין רעסטאראן צווישען א קאמפאניע קלאפענדיג מיט פיעלע גלעזער.

— נור געלעבט, נור געטאנצט! זאגט אנא אויף א אבענד איהר נייעם קאוואליער, מיט וועלכען זי טאנצט אהן א אויפהער.

און פיעל, פיעל אזוינע פרעהליכע קולות הערט מען אין דער שפעטער נאכט.

וואס איז מיט זיי די שמחה, וואס הוליעט מען אזוי?

טהייל הוליען פון וואהלטאג און טהייל פון צרות.

די גרישעס הוליען די גאנצע נאכט, ווייל אין זייערע עלטערנס פאבריקען און געשעפטען ארבייטען א גאנצען טאג א סך מענשען. טהייל הוליען דערפאר, ווייל צו קיין אנדער זאך אין לעבען זענען זיי ניט פעהיג, זיי קענען אין לעבען גאר ניט שאפען און האבען ניט וואס אנצוווערען און פיהלען זיך נור דאן גוט, ווען זיי פערשיכר'ען זיך אין לעבען, זיי ווילען אריינהאפען וואס מעהר לעבען, כל זמן מען איז יונג און טאנצען כל זמן עס טאנצט זיך — — — — — — — — — — — —
— —

נאך א הויז איז אין דער שפעטער נאכט בעלויכטען — א גרויס הויז מיט א סך פענסטער. דא הערט מען אויך קולות, נאר אנדערע.

דא איז א הויז פאר קראנקע פרויען און נעווינערינען.

אידא איז אויף דעם לעצטען קורס, היינטיגס יאהר דארף זי ענדיגען און אין דער נאכט איז זי "דעזשורנע", זי איז אנגעטהון אין א ווייסען דאקטארסקען קיטעל, ווייס פאסט איהר אזוי שען צום געזיכט. מיט שטילע טריט געהט זי ארום איבער דער "פאלאטע" און הערט זיך צו צו יעדער קראנקע, טהייל שלאפען און טהייל ליגען מיט אפענע דאנקבארע אויגען צו דעם גוטען פריילין, וואס טהוט אלעס, וואס זיי פערלאנגען נור און פערגרינגערט זייערע וועהטיגען.

עס איז שטיל, אידא זעצט זיך אויף א ביינקיל און הערט זיך צו, אט הערט זיך א קרעכטץ, זי געהט צו א קראנקער, זי גיט איהר עפים טרינקען, מאכט צורעכט דער קראנקערס געלעגער, זאגט איהר א פאר גוטע ווערטער, און די קראנקע בערויהיגט זיך. אידא קוקט אויף דעם זייגער, נעהט צו א צווייטע קראנקע, גיסט איהר איין די רפואות, זי מעסט די טעמפעראטור, און די קראנקע מיט א רוהיגען שמייכעל אויף די ליפען שלאפט ווידער איין.

אידא זעצט זיך אויף איהר שטול און הערט זיך ווידער צו. מען הערט מעהר ניט ווי אטהעמען און שטילע זיפצען פון די שלאפענדיגע.

אין דער שטילקייט פון דער שפעטער נאכט דערמאנט זיך אידא אין דער צייט, ווען זי איז פון לאווראווע אוועקגעפאהרען און וואס זי האט איבערגעליטען די לעצטע צוויי יאהר, ביז זי איז געקומען צו איהר איצטיגען שטאנד, צו דעם צוועק, נאך וועלכען זי האט זיך אזוי שטארק געצויגען — זי איז איצט פערנומען, זי האט א סך, א סך ארבייט, זי וועט ניט לעבען אומזיסט אויף דער וועלט, מיט איהר ארבייט אין איהר גאנץ לעבען וועט זי קענען ברייננען א סך נוטצען אנדערע, זי איז ניט קיין קאליקע, קיין פוסטע־פאסניצע, זי איז איצט אין שטאנד פיהרען איהר לעבען זעלבסטשטענדיג, ניט זיין אבהענגיג פון יענעם.

דא איז איהר אויף דעם געדאנק אויפגעקומען ארקאדיע מארקאוויטש — ער איז זעהר א גוטער מענש, ער געפעלט מיר, ער האט מיר די גאנצע צוויי יאהר ניט געשטערט לערנען און ארבייטען און ווארט אויף דער מינוט ווען איך וועל ענדיגען די קורסען. —

און דאָ האָט זיך אידאַ פּלוצים בענגענט מיט אַ פּאָר אויגען פון אַ קראַנקע, וועלכע האָבען געקוקט אויף איהר. אין אַלע אבֿרים און אויף דעם האַרץ איז איהר געוואָרען אַנגענעהם, וואָרעם פון די פּאָר אויגען, וואָס האָבען ניט אויפגעהערט קוקען אויף איהר.

— אַזוי פיעל, אַזוי פיעל דאַנקבאַרקייט געפינט זיך אין די אויגען — איז איהר אויפגעקומען אויף דעם גערדאַנק, און זי האָט זיך דערמאָנט אָן פיעל פיעל אַזוינע אויגען, וואָס האָבען געקוקט אויף איהר אין די נעכט, וואָס זי האָט אין דעם הויז פערבראַכט אין די צוויי יאָהר.

— ווי נאַריש איז אַרקאַדיע, ער האָט מיר אין אָנהויב געוואָרענט, איך זאָל ניט אַריינטרעטען אין די קורסען, עס איז אַ שווערע אַרבייט, האָט ער געזאָגט, צו בעדיענען קראַנקע, ניט דערשלאָפען קיין נעכט, זיך קאַליע מאַכען מיינע „שענע אויגען", מיין געזונד, איך וואָלט בעסער געקענט גליקליך מאַכען איין מענשען.

אידאַ האָט זיך ווייטער בענגענט מיט אַ פּאָר נייע אויגען פון אַ קראַנקע.

— אָ ניין! מיט מיין געזונד, מיט מיינע „שענע אויגען" וועל איך בעסער גליקליך מאַכען ניט איינעם נאָר אַ סך, אַ סך מענשען... לעבען לעבען! וויל איך פאַר זיי...

און אידאַ האָט, ניט בעמערקענדיג, פאַר זיך זעלבסט אָנגעוויזען מיט איהר האַנד אויף די אַלע קראַנקע, וואָס זענען אויף זייערע בעטליך רוהיג געלעגען אין דער „פאלאטע".

די קראַנקע זענען ווידער רוהיג געלעגען און ניט געשטערט אידעס געדאַנקען, זי האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל און געהענדיג אַזוי שטיל איבער דער „פאלאטא" האָט זי דורך דעם פענסטער געזעהן ווי דער ווייסער שניי שיט און ווי בריליאַנטען...

ענדע.

יְהוּדִית.

(אַ היסטאָרישע ערצעהלונג פון צווייטען יאָהר הונדערט, נאָכ'ן בִּנְיַן בַּיִת שֵׁנִי).

פון

ש. בן־ציון.

(ענדע)

פאַרנאַכט, ער זיצט שוין ווידער ביי יהודית'ן אין געצעלט... ער געפינט עפּיס אַזוי פיעל צו רעדען מיט איהר... די פרוי קען ער נישט בויגען מיט זיין מאַכט, מיט זיין געוואַלדיגען כח, ער קען זי אויך נישט איינגעהמען מיט זיינע ווייכע רעד און מיט זיינע ליעבע ווערטער; זי איז פאָרט נישט קיין געוועהנליכע פרוי.

ס'איז שפּעט. אלאפערן איז אַוועקגעגאַנגען. יהודית בלייבט נאָך זיצען פערטראַכט:

„און וואָס טהוט מען ווייטער? וואָס וועט זיין מאָרגען, איבערמאָרגען? דאָרטען אין בתול איז איין שעה ערגער פון דער אַנדערער — מען דאַרף זעהן מאַכען אַ סוף וואָס גיכער..." אַזוי טראַכט זיך איהר און עס דאַכט זיך איהר אויך, אַז אלאפערן זיצט נאָך דאָ געגען איהר און רעדט און רעדט...

וואָס פאַר אַ שענער העלד ער איז! — פאַר וואָס קוקט ער בעסער נישט ווי אַ חַיָה רעה וואָס רעדט ער נאָך אַזוי ווייך?...

דער שונא פון איהר פאָלק, דער וואָס האָט געבראַכט איהר פאַטערלאַנד אַזוי פיעל אומגליקען — דער איז גאַר אַ גבור, וואָס ציהט צו זיך מיט זיין שענקייט... ווי אַזוי קען עס זיין? —

נאָר איהר אומגליק איז דאָך פאָרט אַזוי...

וויפיעל גבורה און מאַכט, וויפיעל שטאָלץ און איידעלקייט איז אין זיין גאַנץ געשטאַלט... אין זיינע רעד פיהלט זיך נישט דער דעספּאָט — דען ער ווייס ממילא אַז אַלץ וועט זיין אַזוי ווי ער זאָגט און אַזוי ווי ער וויל — זיין בעפעהל איז דאָך פאַר יעדען ווי אַ געזעץ פון דער נאַטור... ווי אַ צורה פון אַ פרעהליכען יונגען לייב קוקט זיין פּנים פון אונטער זיין שוואַרצער גריווע, שטאָלץ און קעניגליך... אָט דער פונפציגיעהריגער און דאָך י ו נ ג ע ר מאַן איז גרייט צו טהון אפילו גוטס אויך, מוחל זיין, נאָר נישט, חלילה פאַר רחמנות, נאָר ווייל ער איז מילד, שטאַרק און מעכטיג... ווייל ער איז גליקליך, ווייל עס נעהמט איהם גוט — ווייל ער האַלט אין איין איינגעמען, ווייל ער האָט אַזוי פיעל צוגענומען און קען צונעמען — קען ער שענקען; אויך — שענקען אי הערשאַפט, אי רייכטהום, אי כבוד — דען אלעס איז ביי איהם אין דער האַנד און אלעס איז ביי איהם וואָלוועל...

נור ז י איז ביי איהם ט י י ע ר...

ווען ס'איז מעגליך, אַז זי זאָל פועל'ען מיט גוטען ער זאָל אָבטרעטען פון איהר לאַנד?... נאָר דאס איז אומעגליך אז דער לייב זאָל אָבלאָזען זיין רויב!...

זי מוז איהר שרעקליכען פלאַן אויספיהרען — און דאַכט זיך אַז זי וועט איהם קאָנען אויספיהרען — „ער" ווערט דאָך וואס אַ שעה מעהר פערגלויבט אין איהר... נאָר אַך! ווי שווער איז עס איהר איצט צו טהון, וואָס זי האָט פריהער געהאַלטען פאַר אַזוי גרינג.

וואו איז איהר שנאה צו דעם „שונא"?... זי איז צושמאָלצען געוואָרען, זי פיהלט זי נישט אין איהר האַרץ.

ווי שווער, ווי פינסטער איז איהר אין יענעם ברענענדיגען געפיהל!

„איך בין שוואַך — איך ווער שוואַך..."

ער זאָגט נאָך אַז ס'איז איהם געפעלען דער יודישער גאָט, ער האט אפילו מיט אינטערעס געהערט פון יודישע מנהגים.

אין וואָס פאַר אַ פאַלשער ראָלע זי געפינט זיך געגען דעם שענעם גבור!

ווי שוואַך איז זי צו העלפען איהר פאָלק.

זי צוויינט זיך און רופט מיט אַ קול – „מיין פאָלק, מיין פאָלק!

און זי דערמאַנט זיך ווי אַזוי מען האט זי בעלייט. ווי אומגליקליך מען איז דאָרט אין בתול. עס צינדט זי אונטער, זי הויבט אָן לויפען אַהין און צוריק אין איהר צימער, ווי אַ פערשפאַרטע ווילדע חיה און רייסט אויף זיך די האָר.

נְקָמָה, נקמה וועט זי נעמען פאַר איהר פאָלק! ישועה, אַ ישועה מוז זי ברענגען!

די שוואַרצע שקלאַפין, וועלכע איז געזעסען אויף דער ערד אין אַ פינסטער ווינקעלע, האט זיך פאַר איהר דערשראָקען: איז איהר שענע גוטע בעל־הבית'טע נישט אומגעקומען פון זינען, וואָס טהוט זיך דאָ אַזוינס מיט איהר??...

זי איז צוגעלאָפען צו יהודית'ן, געפאַלען אויף די קניה, איהר אָנגעהויבען קושען די פיס:

— וואָס האט מען דיר געטהון, מיין שענע הערין? — האט זי מיט טרעהרען געפרעגט — איך האב געמיינט אַז מען וועט אונז דאָ פערשפאַרען ווי געפאַנגענע, אָדער ערגיץ פערשיקען — אָבער אפשר גאָר הרג'נען — און דא איז דאָך דער שענער פעלדמאַרשאַל אזוי גוט און אַזוי ליעב צו דיר.

אוי שען, אוי גוט, ליעב!...

די שקלאַפין האט זי אויסגעטהון און איינגעדעקט אויף איהר געלעגער. אַ פיעבער האט צונומען יהודית'ן, זי האט אין גאַנצען געציטערט, די צייהן האָבען איהר געקלאַפּט. זי האט זיך געהויקערט, פערקלעמט מיט די צייהן מיט'ן גאַנצען כח, און ווי אַ קרעכץ, ווי אַ בייזע קללה, אַ בייזע שבֿועה איז אַלע מאָל אַרויס פון צווישען די קריצענדע פערקלעמטע צייהן די ווערטער:

— מיין פאָלק, מיין פאָלק!

VII.

און יהודית וואַרט אַלץ אויף די צייט, ווען זי זאָל קענען איהר שרעקליכען געדאַנק אויספיהרען... און דער אויגענבליק איז איהר נאָהענט, כמעט ווי אין די הענד און דאָך לאָזט ער זיך נישט חאַפּען ווי אַ שאָטען.

אלאפערן איז בעציובערט, יהודית'ס געצעלט מאַגנעטיזירט איהם:

„איצט וואָס טהוט זי דאָרט, די שענע יודין?" — פרעגט זיך איהם אַלץ — און ער קוקט אויפ'ן געצעלט, ער וואָלט געוואָלט אַז עס זאָל איהם ווערען דורכזיכטיג ווי אַ גלאָז, ער זאָל זי אויך קענען זעהן ווען זי איז אַליין...

וואָלט האָטש געווען עפּיס אַרבייט אין לאַגער, וואָלט שוין האָטש געוואָרען איין עק פון דער שטילקייט; עס איז קיין שום בעגעגניש נישטאָ מיט אַ שונא, קיין שום אויפהאַפּעניש פון אַ שפּיאָן, אַלסדינג איז ביי איהם אין גרעסטער אָרדנונג. שוין פון דריי וואָכען, האָטש ליג און גענעץ דעם גאַנצען טאג — דעם לעצטען אָפּיציער, וועלכען ער האט אייערנעכטען געהאַנגען, איז עס אויך געווען מעהר פאַר די צוריצטקייט פון זיינע אייגענע נערוועז ווי פאַר יענעמס שולד. קיין שום פערנעמעניש איז נישטאָ פאַר איהם אויסער דער שענער יודין, דערום לאָזט ער זיך אַלע מאָל געהן צו איהר און קערט זיך אום: עס פאַסט דאָך נישט זיין שוואַכקייט אַרויסצוּווייזען:

ער זעהט אַז די יודין וואָלט מעהר געוואָלט זיין מיט זיך אַליין, זי קען נישט זיין צופריעדען פון זיין אָפטער קומען, און ער וויל איהר נישט דערעסען. „ווי עס הייזט אוים — טראַכט ער — גיט דאס יודישע פאָלק צו פיעל פרייען ווילען זיינע טעכטער... און ער וויל איהר ווייזען אַז איהר ווילען איז אויך ביי איהם טייער. ער דערקענט, ער זעהט אַז ס'איז דאָ זיין האָפנונג אַז זי זאל איהם ליעב האבען; זי איז נאָך דערוויל צ..ראָגען, מען דאַרף זי לאָזען זיך בערוהיגען. ער דאַרף נישט קיין כח, קיין געוואַלד — ער וועט זי נעמען מיט ליעבע, זי וועט איהם צאָהלען מיט ל..ע, ער פיהלט עס, ער דערקענט עס און ער איז פערזיכערט אין זיין גליקליכען שטערן אויך.

און ער מאַכט זיך אַלע מאל אַ גאַנג פאַר איהר געצעלט, נעבען איהר געצעלט, אַרום איהר געצעלט, ער זאל חאַפּען אַ קוק אויף איהר; עס פערדריסט איהם, וואס זי איז אַזוי הויך, אַזוי הייליג, און עס טראַכט זיך איהם אַלערליי געדאַנקען, טהייל מאל קאָכט עס אויף זיין בלוט, רייצט אויף זיין כח אין איהם און — ער געהט אַריין.

אַזוי קומט ער דריי פיער מאָל אין טאָג צו איהר.

און ווען ער קומט אַריין, פערלאָזען איהם זיינע שטורמענדע געפיהלען; פאַר איהרע אויגען, געגען איהר טרויעריגען פרומען בליק ווערט ער שטיל — די ווילדע חיה וואס רייסט זיך ווי אַ לייב אין זיין האַרץ, ווערט ווי אַ שטיל קעצעלע, וואָס טולעט זיך איין צום שלאָפען.

עס ווערט איהם גוט און פרעהליך אויפ'ן האַרצען.

און יהודית? —

זי געהט אום ווי אויף ברענענדיגע קוילען.

אַ פייערער אומעט דריקט איהר דאס האַרץ, זי פערלירט איהר קאָפּ, נאר זי רופט אַלע מאָל אַרויס דעם זכּרון פון איהר שטאָדט, כדי זי זאל נור טראַכטען וועגען דעם ציעל, וואס זי האט זיך געשטעלט; און זי זעהט דאס געפאַלענע און דערשלאָגענע פאָלק, די פערחלש'טע מוטערס, די גוססע'ע קינדער, וואס געהען דאָרט אוים פאַר דאָרשט — עס וואַרפט זי אין היץ, און דא הערט זי אַלץ די אָנגענעהמע רעד פון אלאפערן.

אלאפערן זעהט די פאַרב, וואס קומט איהר אין פנים — און עס פרעהט איהם. ס'איז אַ גוטער סימן — מיינט ער — און ער עסט און שלינגט זי מיט די אויגען.

ווי שווער איז איהר. ביז וואַנעט וועט זיך עס אַלץ אַזוי ציהען?

קען זי דען נישט אויספיהרען צו מאַכען אויף גיכער דעם סוף?

אָט ווערט נאַכט, לאָז זי נור פּרובען זיין צו איהם פריינדליכער, וועט ער זיך פערזיצען, זי וועט איהם געבען טרינקען פון דעם זיסען ווין וועלכען זי האט מיטגענומען מיט זיך—איהם בעטרינקען מיט אַ חנופה'לע און דאן, אַ גרויס שאַרף מעסער איז דאָ — דאַרף מען זיך נור מאַכען האַרץ אַ רגע.

האַרץ! — וואס טהוט זיך מיט דיר, האַרץ? — דו וואַרפסט זיך ווי אַ דערשראַקען געחאַפּט פויגעלע, דו פיהלסט זיך אין אַ פלאַנט.

— מנשה! מנשה!... — רופט זי איהר מאַנ'ס נאָמען.

הייליג איז דאס וואָרט ביי איהר, הייליג איז דער זכרון וואס עס רופט אַרוים — נאר וואו איז דער כח, דער צויבער דערפון?...

ניין! אויף אַזוי פיעל קען זי נישט,— נאך ווייזען חנופה — אַליין ..ופען צור שחיטה, וועט זי ווילען רעדען אַנדערש, וועט איהר די צונג נישט דיענען, וועט זי זיך אַנדערש בענעהן, וועט ער דערקאָנען די פאַלשקייט.

זי וועט וואַרטען ביז גאָט וועט הייסען.

די צייט איז אָבער קורץ...

און ווי שווער איז דאס וואַרטען איהר ד אָ, און „זיי” — ד אָ ר ט.

און דאס האַרץ פלאַטערט, וואַרפט זיך ווי אַ דערשראָקען, געחאַפּט פויגעלע, וואס איז אין אַ פלאַנט.

און קיינער דאַרף עס נישט דערקאָנען אין איהר.

נאר אַלע נאַכט, ווען זי געהט אַרוים אויפ'ן פעלד אין טהאל, וואס קעגען בתול, און איז דאָרטען שטעהענדיג אויף די קניה און קוקענדיג אַרויף אויפ'ן שפּיץ באַרג, דאָרט וואו איהר שטאָדט האט זיך אַזוי הויך ווי אין הימעל פערריקט, בעט זי צו גאָט, ער זאל איהר העלפען גיך, גיך.

שטילע טרעהרען רינען דאָרט, קיינער זעהט זיי נישט, נאר איין גאָט מיט העלע שטערן, וועלכע קוקען מיט אַזא רחמנות אַראָב — נאר נישט תמיד מאַכען גרינגער טרעהרען, נישט תמיד טרייסטען די שטערן.

VIII.

ס'איז שוין דער פיערטער טאָג, צייט יהודית איז אין פערסישען לאַגער. גאַנץ פריה. אלאפערן איז נאך אין בעט, ער איז אויפגערעגט, אין רוגז — ער האט די נאַכט שלעכט געשלאָפען: ער האט אין שלאָף אַלץ געזוכט יהודית'ן — און נישט געפונען, אין אַ קאַלטער פינסטערניש האט ער געבלאָנזעט... אָט טהוט זי עפּיס אונטער זיינע פלייצעס, און געפינען קען ער זי נישט. ער ליגט און קען נישט ריהרען מיט קיין אבר... ער וויל רופען צו זיינע אָפיצערען, זעלנער — וועלכע געהען ערגיץ אום ווי די שאטענס — און קען נישט, דער קול ווערט דערשטיקט אין זיין האַלדז... און יהודית געהט אום הין און צוריק אויף דער מויער פון בתול, בלייך ווי אַ מת, און שרייט אויף אַ דין ציהענדיג קול, גלייך ווי איינער בלאָזט תקיעות אויף אַ שופר...

דאָס בלאָנזעניש און יהודית'עס געצויגענע טענער פון דעם חלום דולען איהם נאך אויך אַצונד אויפ'ן וואהר:

— זאָג מיר גור, באַגאָ, טהוט ער אַ זאָג צו זיין דיענער — ביז וואַנעט וועט נאך די שענע יהודית אַרומגעהן פריי און שטאָלץ אין אונזער לאַגער, און איך וועל זיך דרעהען אַרום איהר? — אַ בושה פאַר אַ קריגסמאַן! — מיין צימער דאַרף ווערען איהר צימער, און מיין בעט איהר בעט!

באַגא'ס פערקנייטשטע צורה האָט געזאָלט טהון אַ שמייכעל: ער דערקענט שוין זיין בעל־הבית; עפּיס איז ער די לעצטע 3 טאָג גאר נישט געווען וואָס אַמאָל: די יודין האָט איהם ווייך געמאַכט ווי וואַקס.

— הייסט מיר מיין הער — געה איך זי ברייגנען...

— ניין! — דו ביסט שוין צו גיך געשיקט. טאָמיר ווילסט זיך בעגעהן מיט איהר ווי מיט איין אַנדערער, איז דער קאָפּ נישט דיינער!

— זאָל מיין הער זי פערבעטען צו זיך אויף אַ מאָהלצייט...

— שיק זשע אַהער דעם קאָכער.

אַדאַרנוואָ דער קאָכער איז אַריין.

— מאַך היינט, אויף פאַרנאַכט אַ מאָלצייט... לייכטע שפּייזען אָהן פלייש און גוטע געטרענקען.

דער קאָכער האָט זיך אָבגעבוקט און אַרויסגעגאַנגען:

— און דו, באַגא, זאָלסט געהן בעטען די יודין אויפ'ן מאָהלצייט... נאר פערזאָג נאָך אַמאָל דעם קאכער, דעם עזעלסקאָפּ, אַז ער זאָל מאַכען גוטע געריכטען און אָהן פלייש, דען די יידען עסען נישט אונזער פלייש — פערשטעהסט?

— עס הערט דיין קנעכט.

„היינט וועט מיין פיס נישט זיין ביי איהר אַ גאַנצען טאָג — האָט אלאפערן אין זיך בעשלאָסען — דאן וועט זי פאַרנאַכט גערען קומען צו מיר”...

יהודית איז פאַרנאַכט געקומען צו אלאפערן אין געצעלט פערפוצט אין איהר ציהרונג; מונטער, אפילו אַביסיל האָפערדיג האָבען איהרע גרויסע שוואַרצע אויגען געקוקט.

— „שוואַרץ — שוואַרצע אויגען, ווי פיעל ליכטיגע שיין איז אין זיי!״ — און אַרום די שוואַרצע דימאַנטען איז אלבאסטער ווייס מיט אַ בלויליכער טיפער שיין פון פערלמוטער: — „אין די אויגען קען מען זיך ברענען און טרענקען!״...

וואָס זוכט דער בליק פון די וואונדערליכע אויגען, וועלכע קוקען ביז טיעף אין האַרץ אַריין? — „זוכט זי ליעבע צום העלד אָדער נקמה צום שונא?״

יהודית דאַנקט אלאפערנען פאַר דעם כבוד, — וואָס ער האט איהר בעוויזען.

ער שיינט און שמייכעלט זעהענדיג זי, דאַכט זיך אויפגעלעגטער און מונטערער ווי תמיד.

אַ גאַנצען טאָג איז פאַר איהם אַליין געשטאַנען דער פינסטערער חלום פון ביי נאַכט; האט ער זי דען אַ גאַנצען טאָג נישט געזוכט ווי ביינאַכט?...

און איצט שטעהט זי פאַר איהם אין זיין געצעלט שיינענד און לייכטענד...

נאר וואָס האָט זי אונטער זיינע פלייצעס געטהון?... וואָס בעטייט זיין בלאָנזען און דאָס קול אָבנעמען, און איהר שרייען אויף דער מויער פון בתול?...

ער טהוט אַ שאָקעל מיט זיין בעוואַקסענעם קאָפּ, אום אָבצוטרייבען פון זיך די אנגעוועהטע געדאַנקען פון הלום, און זעצט זיך ביים טיש.

אויך יהודית זיצט ביים טיש און זי ווערט וואָס אַמאָל ערענסטער און בעזאָרגטער: וואוהין זי זאָל נישט קוקען זעהט זי נור דעם שווערד, וואָס העננט אויף דער זאַל, אלאפערנען צו קאָפּענס... איהרע אויגען האָבען געגלאַנצט ווי בעפייכט מיט טרעהרען...

אלאפערן וויל זי אַליין פרעהליכער מאַכען, נאָר עס געהט איהם נישט. זי האַלט זיך פון איהם פרעמד און בכבוד׳יג. און איהר בליק איז עפּיס צו מאל אַזוי ווי מען קוקט אויף אַ קינד וואָס מאַכט זיך נאַריש...

אַזוי נישט הייםליך פיהלט זיך אלאפערן דאָס ערשטע מאָל און דאָך איז ער זיכער אַז ער איז יעצט נעהנטער צו זיין ציעל— און ער טרינקט...

מען איז זיך פערזעסען—די בעדיענער זענען זיך צוגאַנגען, זיי זענען אַליין.

יהודית שטילט איהם מיט איהר בליק און מאַכט איהם אונטערטהאַן:

„ניין, נור קוראַזש דאַרף מען — טראַכט ער זיך און ער טרינקט... בעריהמט זיך מיט זיינע גבורות, מיט זיין רייכטהום, מיט זיין כבוד... נאָר ער זעהט אַז נישט דאָס דאַרף ער רעדען — עפּיס איז ער ווי אין אַ פלאנט... נאָר דאָס פלאנטען זיך האָט אויך זיין אינטערעס... אַזוינע געפיהלען האָט ער נאָך צו קיין פרוי נישט געפיהלט.

און דאָך גיסט ער אויף נאָך אַ בעכער וויין צו ווערען אויפגעבונדען פרייער...

נאָר וואָס מעהר וויין ער טרינקט, פערשכור׳ט ער נישט אין זיך דאָס וואָס ער וויל... פערקעהרט, די אַלע צאַרטע געפיהלען צו יהודית׳ן, וועלכע ער האָט זיי געהאַלטען ווי אונטער אַ פרעס, שווימען איצט ווי בוימעל אויף דעם וויין אַרויף, געהען איבער און גיעסען זיך אויס... און ער זוכט אַ גלעט ווי אַ קינד... ער שמעלצט זיך פון יהודית׳עס אַ בליק:

— יהודית... יהודית... הזר׳ט ער זיך אַליין איהר נאָמען, און בויגט זיך מיט זיינע ליפען צו איהר האַנד: זי נעמט אַראָב די האַנד פונ׳ם טיש...

— ניין?... יהודית... יהודית — מיט וואָס קען איך דיר געפעלען, יהודית?...

— מיט גבורה... ענטפערט יהודית מיט אַ שמייכעל —

— מיט גבורה? — מיט גבורה זאָגסטו? — האָט ער זיך אויפגעהאַפּט און זיך געשטעלט אויף די פיס, דערפיהלענדיג אין זיך זיין גאַנצען אייזערנעם כח און כ׳אַכט — אָי! איך בין אַ לייב! — מיין האַנד איז אייזען, מיין קול — אַ דונער, אַ שטורמווינד — איז מיין האַרץ!...

— דאָס ווייס איך — ענטפערט יהודית מיט דעמזעלבען שמייכעלע — נאָר איך מיין אַ גרעסערע גבורה...

— וואָס, יהודית, וואָס?... איך וועל מויערען ברעכען... וועלדער אויסרייסען... מיין שווערד וועט האַקען גבורים ווי קרויט, בערג וועל איך צומאָלען, דעם הימעל וועל איך צורייסען!

— אָ! איך ווייס אַז דיין האַרץ איז פול גבורה — ענטפערט יהודית שוין ערענסט — וואו זשע איז דער גבור, וועלכער זאָל דיין האַרץ איינהאַלטען?... ביי אונז יודען זאָגט מען אַ ווערטיל: „ווער איז אַ גבור? — דער וועלכער קען זיך אַליין איינעמען...״

— און אַזאַ גבור — זאָגט יהודית — קען אַ יודין שעצען און ליעבען...

— ביי מיין גבורה געשוואָרען, איך וויל דיר אַזאַ גבורה אויך ווייזען!... רופט ער מיט אָנגעצונדענע אויגען און זעצט זיך רוהיג אַנידער.

יהודית שמייכעלט צו וווייך און זאָגט: „גוט״...

— גוט, יהודית? רעדט אלאפערן זיך שמעלצענדיג פון פערגניגען; ער איז נאָך קיין מאָל אַזוי גוט נישט געווען און ס׳איז איהם נאָך קיין מאָל נישט געווען אַזוי גוט...

— עס וועט זיין גוט... אַ יאָ יהודית? — זיין, דאָ יהודית, זיין... עס וועט זיין גוט... איך בין אַ גבור... — טרעהרען שטעלען זיך איהם אין די אויגען פאַר שמחה אויף דער נייער גבורה וואָס ער וויל ווייזען — און פאַר שכּרות טרינקט ער נאָך, און נאָך...

טרינקענדיג ווערט ער איינגעשלאָפען אויף זיין הסבה-בעט, מעמלענדיג מיט שווערע אָנגעבלאָזענע ליפּען.

— יהודית... יהודית... הזר׳ט ער זיך איהר נאָמען.

יהודית שאָקעלט אויף איהם מיט איהר קאָפּ:

— שונא, שונא... זאָלסט אפילו מיין אייגען האַרץ זיין, וואָלט איך דיך אויך אויסגעריסען פון מיין ברוסט!...

„מאָרגען מיט׳ן טאָג גלייך עפענט מען דעם טויער פון בתול— זיך אונטערצוגעבען אין גאַנצען...״ — איז איהר איינציגער געדאַנק.

— — - שטיל איז אין לאַגער אַרום און אַרום, נור די וועכטער רופען זיך צייטענווייז איבער... עס הערט זיך דאָס צייהען־הראָמטשען פון די פערד... אלאפערן שלאָפט, זיין מעכטיגע ברוסט הויבט זיך, דאָס פנים איז צונטער רויטה...

— יהודית... יהודית... — רעדט ער פון שלאָף.

דאָס שווערד העננט איהם צוקאָפּענס...

יהודית ווערט בלייך... זי וויל אויפשטעהען און קען נישט: „מען מוז״... זי ווערט ווי אונטערגעצונדען פון דעם וואָרט, וואָס טהוט איהר אַ שפּאַלט אין פערטומעלטען מח ווי אַ בליץ... זי ווערט רויטה אָנגעצונדען און רייסט זיך אויף מיט אַמאָל פונ׳ם אָרט... דאָס האַרץ שפּרינגט איהר שיער אַרויס... די הענד ציטערן... זי זעהט אלאפערן שלאפט...

זי וויל געהן און פיהלט אַז זי זעצט זיך... מיט׳ן לעצטען כח שטעלט זי זיך אויף, געהט צו און נעמט אַראָב דאָס שווערד... אין די אויגען טונקלען איהר... זי ווייסט נישט קלאָר וואָס זי דאַרף ווייטער טהון... און גלייך ווי טויזענדער אויגען קוקען אויף איהר אַרום און אַרום... יודישע אויגען... עס רייסט זיך איהר אויס אַ זיפּ׳ן פונ׳ם האַרץ... טויזענדער זיפצען פון אַלע זייטען... זיי הייסען, טרייבען זי...

זי קוועטשט צו די קאַלטע האַנד פון דעם גלאַנצענדען שווערד, שטרעקט אויס איהר רעכטע האַנד פאַר זיך און בעפעהלט אויף איהר מיט׳ן קוק און מיט אַ וואָרט דורך די פערקלעמטע צייהן:

— שטאַרק זיך!

און זי פֿיהלט, ווי פֿרישע קרעפּטען צוגיסען זיך אין איהר קערפּער.

זי טהוט איין שפּאַן, איהר לינקע האַנד איז אַריין אין שונא׳ס גריווע, ווען אין דער רעכטער האַנד האָט אַ בלאַנק געטהון דאָס שווערד און אַראָב אויף זיין האַלדז מיט אַ שטומפּען קלאָפּ... דער שטאַרקער גוף האָט אַ ציטער געטהון, זיך אַ הויב געטהון, אונטערשפּריצענדיג מיט בלוט:

— ע... ע, או! — האָט דער קאָפּ מיט גרויסע אויגען אַ מריקע געטהון, גלייך ער וויל עפּיס זאָגען... נאָר אוינענבליקליך האָט די האַנד פֿונ׳ם בייזען מלאך נאָך אַ האַק געטהון אינ׳ם קוואַל בלוט — אַ האַסטיגער שניט און דער קאָפּ איז געבליבען הייגגען ביי דער גריווע אין דער לינקער האַנד... דער שווערער גוף איז פֿערציטערט אַראָבגעפֿאַלען אויף דער ערד פֿון יענער זייט בעט, שטרעמענדיג מיט שוואַרץ בלוט פֿון צווישען די ברייטע אַקסלען...

אלעס וויעגט זיך, דרעהט זיך אויבען, אונטען, אַרום... נור זי איז ווי צוגעוואַקסען צו דער ערד און שטעהט... גלייך ווי אַלע אָדערען פּיקען, רייסען זיך אָב אין איהר מיט אַ קלאַנג ווי סטרונעס... דאָס בעט איז בעגאָסען און בעשפּריצט מיט שוואַרץ בלוט, וועלכעס פֿליעסט שווינדעלנדיג... „איהם" זעהט זי נישט, ער איז אונטער׳ן בעט — נור אַקסלען אָהן אַ קאָפּ מיט אַ גרויסען וואונד אויף דער מיט, וועלכע גיעסט, זידט מיט בלוט, זעהט זי — און וועט עס שוין זעהן תמיד... און זי האָט דערזעהן דעם צושויבערטען נאַקען פֿונ׳ם קאָפּ, וועלכער היינגט איהר פֿאַר די אויגען אין דער פֿערשטאַרט געשטרעקטער האַנד... געדיכט בלוט זאַמעלט זיך צונויף און עס פֿאַלט אַראָב אַ שווערער טראָפּען... ביים טריף פֿונ׳ם טראָפּען האָט זי דערפֿיהלט איהר האַרץ... זי האָט אויפֿגעקלעמט די ציינער... זיך אַנגעשטרענגט צו טהון אַ ריהר— און געטהון אַ שפּאַן צוריק... זי איז געקומען צו זיך און געוואוסט וואָס זי דאַרף ווייטער טהון: אַנידערגעלעגט דאָס שווערד אויפ׳ן טיש, מיט איין ציה אָבגעריסען דעם פֿאָרהאַנג איבער׳ן בעט און פֿערוויקעלט דעם קאָפּ... עס הערען זיך טריט... זי וואַרט איבער — די טריט האָבען זיך ערווייטערט...

יהודית געהט אַרויס פֿון געצעלט פֿערטולעט אין שאַל — זי איז בערייט צו קוקען יעדען גלייך אין פּנים, דען אַזוי דאַרף מען, האָטש איהר שטערן, פֿיהלט זי איז נאַס און זי ווייסט נישט צי פֿון קאַלטען שוויס אָדער פֿון פֿערקיהלט בלוט...

זי געהט אַריין צו זיך אין געצעלט:

— קום! — זאָגט זי אויפֿטאַרענדיג מיט׳ן פּוס איהר שלאָפֿענדע שקלאַפֿין. יענע שטעהט אויף שטיל און געהט איהר נאָך אַרויס, איינהאַלטענדיג דעם אָטהעם. אין פֿינסטערניש פֿון דער נאַכט האָט זי נישט געזעהן איהר הערינם פּנים, נאָר זי האָט געפֿיהלט, אַז ס׳איז געוואָרען עפּיס מורא׳דיגם אָבגעטהון. זי האָט בעמערקט אַז יהודית טראָגט עפּיס אונטערן שאַל אַרומגענומען מיטביידע הענד אויף איהר ברוסט...

זיי געהען מיט דעמזעלבען וועג ווי זיי פֿלעגען די פֿאָריגע נאַכט געהן צום טהאל וואָס פֿאַר דער שטאָדט, דאָרט וואו יהודית פֿלעגט, כלומר׳שט, וואַרטען אַ צייכען אַז מען זאָל שוין דעם טויער עפֿענען פֿאַר אלאפערנען... די וועכטער זעהן זיי, פֿרעגען: „ווער איז?" פֿאַר יוצא זיין — ווייל זיי ווייסען אַליין ווער עס געהט. יהודית רופֿט אָן איהר סימָן, וועלכען מען האָט איהר מוסר געווען:

— „אלאפערן — יהודית..."

און זי געהט זיך איהר וועג.

1X

ווי אויסגעשטאָרבען איז אַלעס אין דער שטאָדט בתול... קיין הונד אפילו וואָיעט נישט, וועלכער הונד ס׳איז נור נישט משוגע געוואָרען פֿאַר דאָרשט ליגט שוואַך אויסגעצויגען... מען קען אפשר וואו הערען דעם שוואַכען קרעכצ׳ן פֿון אַ גוסס — נאָר ווער קוקט זיך דרויף אום? — אין שטילער פֿערצווייפֿלונג וואַרטען אַלע דעם טויט...

נאָך די נאַכט... מאָרגען שוין נישט... מאָרגען עפֿענט מען דעם טויער — און לאָז דער שונא שוין טהון מיט זיי וואָס ער וויל.

אַלעס שלאָפֿט מיט אַ שלעכטען שלאָף פֿון דערשלאָגענע; נור אַ קליינע צאָהל גבורים, וועלכע שטעהן ביים טויער, וואַכען. אויף זייער פּאָסט וועלען זיי שטעהן ביז אין דער לעצטער מינוט, צו וועלכע ס׳איז שוין נישט מעהר ווי דריי שָעה.

אַ קיהל ווינטעל טהוט אַ בלאָז. דער הימעל איז אויסגעשטערנט— קיין פּיצעל וואָלקען נישט צו זעהן — שוין סוף כסלו און דער דערצאָרנטער גאָט האָט נאָך אַלס קיין רַחֲמָנוּת אויף זיין פֿאָלק צו געבען האָטש אַ ביסיל רעגען... די עטליכע בוימער, וועלכע שטעהן אָבגעגעסען פֿון זייערע גרינע פֿרוכט און בלעטליך ווי פֿון אַ היישרעק, שאָקלען זיך טרויעריג איבער די לעצטע שומרים פֿון בתול... איינער וויל זיך אָבגעזעגנען מיט דעם ליעבען וועכטער־ליעד און טהוט אַ זיפֿץ און צוזינגט זיך.

נאָר קיינער העלפֿט איהם נישט אונטער — עלענד און פֿערשטאָרבען געהט זיין פֿערדומפּט קול, עס קען קיינעם אויפֿמונטערן... פֿערלאָרען יעדע האָפֿנונג!

„ווי עס ווייזט אויס, איז די שענע יהודית פֿריהער געשטאָרבען דאָרט אויף אַ תְּלִיָה, איידער מיר וועלען דאָ אויסשטאַרבען — טראַכט ער זיך — אָדער אפשר ב ע ט זי דאָרט דעם טויט און קען איהם נישט עפֿינען... האָט מען זי נישט פֿערקויפֿט פֿאַר אַ פִּלֶגֶש צו אַ עָרֵל טָמֵא?"

אוי, פֿאַר וואָס גאָט? — פֿאַר וואָס האָסט דו אונז פֿערלאָזען?

און דער גבור, וועלכער האָט קיין מאָל נישט געוויינט, צוהליפּעט זיך אין דער שטילער נאַכט — נור ווי אַ קליין קינד...

— יְשׁוּעָה! יְשׁוּעָה!!...

ציהט זיך אַ שטימע ווי פֿונ׳ם הימעל — ניין, פֿון דער נאָהענט!

—עפֿענט דעם טויער!

— ווער איז דאָרט! — טהון אַלע אין איין קול אַ געשריי.

און דאָס עדלע פֿעסט־קלינגענדיג קול ציהט אויס ווי אַ מעלאָדיע:

— איך — יהו—די—ית, אייער שוועסטער!...

...די גאַנצע שטאָדט מענער און ווייבער מיט פֿאַקעלן זענען ביים שטאָדט־טויער.

יהודית איז אַרויף אויף אַ הויפֿען שטיינער — אַלע הויבען אויף זייערע פֿאַקעלן אַ קוק צו טהון איהר אין פּנים. בעשיינט פֿונ׳ם פֿלאַם, ווייזט זי אַליין אויס ווי אַ פֿייערדיגע... די שיין פֿאַלט אויף די פֿערקרומטע געלע צוּרָה פֿון דעם טויטען פֿערבלוטיגטען קאָפּ, וועלכען זי האַלט ביי דער טשאָפּרינע אין דער לינקער האַנד גלייך מיט איהר שענעם פֿערפֿלאַמטען פּנים... אויף איהר אַקסעל איז איבערגעוואָרפֿען דער פֿאָרהאַנג פֿון אלאפערנס בעט, אין דער רעכטער האַנד בלאַנקט דאָס שווערע שווערד ווי אַ בליץ...

— דאָס איז אלאפערנס קאָפּ... — זאָגט זי שווער אָטמענדיג.

ווי פֿערשטיינערט שטעהט דאָס גאַנצע פֿאָלק קוקענדיג אויף זיין שענע העלדין.

פלוצים ברעכט אויס אַ געוויין מיט אַ פֿריידען־געשריי:

— מוטער! יודישע מוטער!

ווייבער מיט קינדער דראַפּען זיך צו איהר, פֿאַלען צו מיט ברענענדיגע ליפּען צו קושען דעם זוים פֿון איהר קלייד... דער עולם איז דול פֿאַר שִׂמְחָה; נאָר יהודית בעפֿעהלט:

— פֿרעהען וועט איהר זיך שפּעטער, ברידער, — דאָרטען אין לאַגער ווייסט מען נאָך נישט דערפֿון — לויפֿט גיך אַראָב, פֿאַלט אָן אויף זיי פּלוצים, און לאָז די טשערעדע זעהן אַז זי איז געבליבען אָהן אַ פּאַסטוך — וועט זי זיך מיט זיעבען וועגען צולויפֿען פֿון שרעק!

אַלע שוואַכע זענען געוואָרען גִבּוֹרים אין איין רֶגַע: ווער נור געוועהר האָט, האָט זיך בעוואָפֿענט.

מיט שופֿרות, טרומייטען און וואוהטיגען „הידד", איז אַראָב דער יודישער חַיִל ווי איין שטורמווינד פֿונ׳ם באַרג אַראָב אויפ׳ן שׂוֹנֵא אומגעריכט...

מיט'ן טאָג גלייך האָט מען דערהערט נצחון־ליעדער און הידד־געשרייען פֿון דעם יודישען חיל אויפֿגעהענדיג קיין בתול. איינער אַ לויפֿער איז געקומען קיין בתול מיט אַ בשוֹרָה: "דער שונא איז אַנטלאָפֿען". —

קליין און גרויס זענען אַרויסגעלאָפֿען פֿון דער שטאָדט נאָך וואַסער.

יהודית איז געשטאַנען אויף דער מויער נעבען אלאפערנס קאָפּ, וועלכער איז געווען אויפֿגעשטעקט אויף אַ לאַנגען שטאַנג.

זי קוקט אַרויף גלייך צום קאָפּ; זיין פּנים איז געווען ווי וואַקס, עס קוקט מיט צוויי שמאָלע פּאַסקעס פֿון די אויסגעלאָשענע אויגען, די געדיכטע באָרד פֿערפּלאָנטעט אין פֿערבאַקען בלוט, די ווייסע ליפּען זענען געעפֿענט און צווישען זיי שטעקען די פֿערבלוטיגטע ציינער...

"איך וועל מויערען ברעכען, וועלדער אויסרייסען, מיין שווערד וועט האַקען גבורים ווי קרויט, בערג וועל איך צומאָלען, דעם הימעל וועל איך צורייסען!!" — הערט זי נאָך רעדען די מעכטיגע שטימע אין איהרע אויערען — און עס דאַכט זיך איהר אַ רֶגַע אַז זי זיצט נאָך איצט דאָרט מיט "איהם" און ער שטעהט פֿאַר איהר ווי איין אייזען, מָלֵא גְבוּרָה — און רעדט מיט היץ, מיט פֿייער.... עס איז דאָך ערשט נור וואָס געווען:

— אָט, געהט מען שוין מיט וואַסער! — שרייט איינע פֿון דער מויער אַראָב אַ בשורה צו די קינדער, וועלכע שטעהן אונטער דער מויער און וואַרטען:

— וואַסער, וואַסער! — שרייען די דאָרשטיגע קינדערליך.

"אלאפערן דער מילדער גבור און אלאפערן דער שונא האָבען געהאַט נור איין קאָפּ" — האָט זי דען נישט געדאַרפֿט אָבהאַקען דעם געטרייעם שענעם גבור'ס קאָפּ, כדי אַז אויף דער מויער זאָל שטעקען דעם שונא'ס קאָפּ?

פֿאַר וואָס זשע ריהרען נישט איהר האַרץ די פֿרעהליכע ליעדער און קולות פֿון ווייטען און דאָס קינדערשע געשריי: "וואַסער, וואַסער" פֿון דער נאָהענט?

וועט זי אייביג פֿיהלען נור דעם טומפּען קלאָפּ פֿון דעם שווערד מיט'ן קנאַק פֿונ'ם נאַקען אין דער רעכטער האַנד און דעם ציטער פֿון "איהם", פֿון זיין שטאַרקען קערפּער אין דער לינקער האַנד? — וועט זי אייביג הערען דעם מריקע: "ע... ע, או!"?...

אָ! איהר האַרץ הייגט אין איהר ברוסט ווי אַ געקוילעט עוֹף — קאַלט און שווער...

די פֿריהמאָרגענדיגע קעלט האָט זי דורכגענומען, איהרע אָבגעשוואַכטע אֵבָרים ציטערן ווי אַ פּערוויאַנעט פֿערדרעהט בלעטיל אין הערבסט...

פּלוצים האָט זי דערזעהן די גלאַנצענדע שפּיזען, די פֿרעהליכע גבורים, די ווייבער, די מיידליך, די קינדער מיט די קריגליך וואַסער; זיי שפּרינגען, זיי זינגען, אַלע געזיכטער זענען ערפֿרישט... זיי דערזעהן יהודית'ן נעבען דעם שונא'ס קאָפּ און עס טהוט אַ דונער, אַ פֿרעהליכער יודישער: "הידד!"

און באַרג און טהאָל און הימעל ענטפֿערן פֿון אַלע זייטען:

— "הידד!! הידד!"

און זי האָט דערפֿיהלט אַז נאָך די איין שָׁעָה קען זי נאָך לעבען אין פֿרייד... זי האָט זיך דערפֿיהלט אין געטליכען פֿייער, אין געטליכען שיין; פֿונ'ם ערוואַכטען האַרץ איז אַרויס אַ קול פֿול פֿרייד און הִתְלַהֲבוּת:

— "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדוֹ!"

איהרע הענד פּליעסקען, איהרע פֿיס טאַנצען און זי דרעהט זיך ווי אין אַ ווינד, טראָגט זיך ווי אויף פֿליעגעל און זינגט ווי אַ ברענענדיגער מַלְאָך שִׁירָה צו גאָט אויף די העכסטע טענער פֿון איהר קול... און אַלע, קליין און גרויס טאַנצען, זינגען, לויפֿען, שפּיעלען, פּויקען אַרום דער העלדין, בעשיינט מיט די גאָלדענע שטראַהלען פֿון דער אויפֿגעהענדער זון...

איוֹב.

ער האָט געהייסען חיים דער מלמד און זיין „צונעמעניש" איז געוועזען איוב.

זיין ווייב איז געוועזען אַ יאַדושליווע; איהר הוסט פֿלעגט זיין ווי איין אָבקלאַנג פֿון אַ פּוסטען פֿאַס. אַ פֿרישער מענש וואָלט אַמאָל הערען, ווי זי הוסט זיך פֿונאַנדער, וואָלט ער זיך זיכער דערשראָקען און מיינען, אַז אָט־אָט עקט זיך איהר שוין דאָס לעבען, נור חיים אַליין פֿלעגט גאַנץ רוהיג און קאַלט בלוטיג אויסהערען איהר „הערץ־מוזיק". ער איז שוין געווען געניט — שוין צוואַנציג יאָהר האט זי אַזא הוסט און נאָכ'ן אויסהוסטען זיך ווערט זי ווידער „געזונד" און האָט נאך געגוג כח צו שרייען און צו שעלטען, ווען ער ברענגט איהר קיין געלד ניט אויף ברויט...

ער אַליין איז אויך אַ חלוּש, ווי ער דריקט זיך אַליין אויס, נאר אַ מאַנסביל איז דאס ניט אַזוי קענטיג. אגב האט ער צו זיין הוסט אַ רפואה: די ליולקע... „די ליולקע — זאָגט ער — צושלאָגט מיר די ליחות און איך ווער געזונט"...

אַ קראַנקער טאַטע, אַ קראַנקע מאַמע, זענען די קינדער אַוודאי קראַנק; נאָר די הויפּט־חולה איז די עלטערע טאָכטער געלע, אַ הויכע, אַ דאַרע. דאס פּנים געל ווי וואַקס און די אויגען מיט אַ טויטען טרויער פֿערצויגען, אויף דער טאָכטער איז חיים אַליין מודה, אַז זי איז ניט „מיט אַלעמען", און האָטש ער גלויבט ניט אין „חכמת הרפואה", דאָך זיפֿצט ער אַמאָל אונטער קוקענדיג אויף איהר: „געלע האָט געדאַרפֿט האבען אַ דאָקטער"! נאָר דאָס זאָגט ער סתם אין דער וועלט אַריין, ווי ער זאָגט אַמאָל דיזעלבינע זאַך, ווען עס איז ניטאָ קיין ברויט אין שטוב: איצטער האט מען געדאַרפֿט האָבען אין שטוב אַ דריי־רובילדיגע...

תלמידים האט ער געהאַט אַכט — אַלע אָרימע קינדער. די רייכע עלטערן האָבען איהם נישט געוואָלט אָבגעבען זייערע קינדער אויס מורא, זיי זאָלען זיך ניט „אָנגעהמען". און אַזוי איז חיים זיין גאַנץ לעבען אין אַ רייכען הויז נישט אַריינגעגאַנגען און האט שטענדיג פֿאַר זיינע אויגען געזעהן נור אָרימקייט, דחקות און קראַנקהייט...

— דאָס לעבען איז ניט ווערט קיין ביטערע ציבעלע, פֿלעגט ער אָפֿט זאָגען פֿאַר זיין איינציגען נאָהענטען מענשען — פֿאַר'ן פּרוּש פֿון בית־מדרש, מיט וועלכען ער פֿלעגט ליעב האָבען זיך אַמאָל אַריינלאָזען אין אַ שמועס וועגען הויכע עִנְיָנִים, פֿאַר'ן פּרוּש האט ער איינמאָל אויסדערצעהלט זיין גאַנצען לעבען, ווי אַזוי ער האט זיך געוואַלגערט בחוּר־ווייז אין בתי־מדרשים, געשלאָפֿען אויף האַרטע ביינק און געליטען הונגער. פֿון דער חתונה אָן געדענקט ער אויך ניט צי האט ער אַמאָל זאַט אָבגעגעסען און ווינטער פֿריהרט ער שטענדיג אין זיין „זעמליאנקע", וואו ער וואָהנט ביז איצטער. ער בעשליעסט זיך אַלע נאך סוכות אַרויסצוקלויבען זיך, נאָר ער האט מורא צו ריהרען זיך: די צוויי בעטען, דער טיש און דער קאַסטען, אַז מען זאָל ריהרען פֿון אָרט, וועלען זיי צופֿאַלען אויף שטיקליך, אַזוי זאָגט דאס ווייב. ער איז דעריין מיט איהר ניט "מְחַלֵק", די סברה איז מְחֻיַב אַז עס נעצט זיך צוואַנציג יאָהר האָליץ, מוז עס צופֿוילט ווערען...

זיין לעבען וואָלט קיין „ביטערע ציבעלע" אויך ניט ווערט געוועזען, ווען ער וואָלט נישט האָבען קיין פֿערגעניגען פֿון צוויי זאַכען.

דאָס ערשטע פֿערגעניגען איז די ליולקע, אַלע וואָך געהט ביי איהם אַוועק אַ פּעקיל מאחארקע פֿאַר אַכט גראָשען, דאס איז ביי איהם אַ מין שכרוּת רחמנא ליצלן, און דאס ווייב וואַרפֿט איהם טאַקי אויף: דו פֿערשִכֶּרסט אויף דער ליולקע דיין גאַנצע פּרנסה". ער פֿיהלט אַליין אַז די ליולקע איז ביי איהם אַמין כשוּף. עס האָט איהם אַמאָל ביי נאַכט פֿערפֿעהלט אין ליולקע אַביסיל מאחארקע, איז ער אויסגעלאָפֿען די גאַנצע גאַס ביז וואַנען ער האָט געקריגען... ער זאָגט, אז דער רויך אויסער וואָס צושלאָגט איהם די ליחות, צושלאָגט איהם אויך די רעיוֹנות. און רעיונות האט ער זעהר מאוּסע. ער קלערט וועגען גאָט, וועגען דער

וועלט „מַדוּעַ דֶרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה און דער צדיק ווערט אויסגעריסען, ליידט אַזוי פיעל !... קלערענדיג אַזוי, פַאלט ער אַמאָל אַריין אין ספקות... אין מה גיט איהם אַ קלאַפּ ווי מיט אַ האַמער אַ פראַזע פון איין אַפיקורוס: עס איז אַלץ על פּי דרך הטבע און עס איז שוין קיין קשיות ניטאָ... ביי דעם רעיון פערלירט ער זיך, מאַכט מיט די הענד, טרייבט דעם בייזען געדאַנק אַוועק, ראַנגעלט זיך און.. פערדרייכערט די ליולקע, עס ווערען איהם לויטער די געדאַנקען, זיין נשמה בערוהיגט זיך, מהשבות זרות פערשווינדען, און ער פיהלט, אַז ער האָט אַ תקון...

דאָס צווייטע פערגניגען זיינס איז צו לערנען איוב, און דאס איז זיין העכסטעס פערגעניגען, זיין ערהאבענסטעס, זיין גן־עדן אויף דער וועלט...

אַז אַ ניי יונגיל קומט אָנהויב־זמן אָן צו איהם אין הדר, פרעגט היים איהם די ערשטע זאַך:

— וואו האַלטסטו שוין, יונגעלע, אין תנ״ך.

— ישעיהו — ענטפערט יענער.

— ביי מיר וועסטו אָנהויבען איוב... פערשטעהסט — איוב... אַ פיינער „תנ״ך" איוב...

דאָס יונגיל דערשרעקט זיך לכתהילה: ער האט געהערט פון עלטערע יונגליך חברים, אַז דאָס שווערסטע פון תנ״ך איז איוב און היים רעדט טאַקי איוב זעהר אַסך אויס. נאָר, אַז עס קומט צום לערנען פערלירט זיך דעם יונגילס שרעק, אַנשטאַט שרעק נעהמט איהם דורך אַ געפיהל פון אַ זיסען טרויער, פון רחמנות אויף איוב׳ן און אויפ׳ן רבי׳ן, וואָס ווייזט אויס לערנענדיג, ווי איוב אַליין... דעם ערשטען קאַפּיטעל לערנט דורך חיים אַיילענדיג, אַזוי ווי איין הקדמה, וואס איז ניט אַזוי נייטיג, איוב׳ם עשירות, איוב׳ס גליק אין די ערשטע יאָהרען ווייזען איהם אויס ווי אַ בייקע, וואָס עס קען גאָר ניט טרעפען.. ווי ער קומט אָבער צום שטן, צו איוב׳ס יסורים, ווי איוב קראַצט זיך מיט אַ שאַרבען, דאַמאַלס געהט ערשט חיים אַריין אין זיין ראָל, און ביי קאַפּיטעל ג׳ געהט ער אַריין אין התלהבות.

אַחַר כֵּן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ וַיְקַלֵּל אֶת יוֹמוֹ" — ער טייטשט מיט געפיהל: נאָכדעם האָט איוב געעפענט זיין מויל און האָט געשאָלטען דעם טאָג פון זיין געבוירען...

און אָט אַזוי צובייזערט ער זיך און לערנט אַ פסוק נאָך אַ פסוק. זיין טרויריג־הייזעריגער ניגון גיסט זיך, גיסט זיך און פילט אָן דעם ענגען חדר מיט שוידערהאַפטע קלאַנגען, מיט „קלאָג־ליעדער" אויף די ביטערקייט און פינסטערקייט פון לעבען. חיים׳ן אַרט ניט בשעת לערנען, צי די קינדער זאָגען־נאָך גוט, צי מיט גרייזען,— עס דאַכט זיך, אַז ער איז גאָר קיין מלמד ניט — דאָס לערנט ער פאַר זיך איוב, און קלאָגט און יאָמערט און זידעלט זיך און פראָטעסטירט. ער לערנט אַ קאַפּיטעל נאָך אַ קאַפּיטעל, הערט אויס קאַלטבלוטיג די רייד פון אליפז התימני און ענטפערט ווייטער בייז, טרויעריג, פראטעסטירענדיג...

אַזוי לערנט ער אָב עטליכע קאַפּיטליך, ביז ער ווערט מיד, די זיסקייט פון ניגון, דאָס טיעפע געפיהל נעהמט איהם דאָס היות אַרויס.

ער רוהט זיך אָב אַביסיל און פערוויכערט די ליולקע, לאָזענדיג שטיקער רויך פון מויל, געהט דורך אין זיין מה זיין גאַנץ לעבען. אוי, ווי ביטער, אוי ווי פערשאָלטען !... און איצטער? דאָס ווייב איז קראַנק, די קינדער קראַנק, פיער, פינף קינדער (ער געדענקט שוין ניט) זענען פון הונגער און קעלט געשטאָרבען, שוין לאַנג... ער אַליין איז אויך קוים, קוים, וואָס ער לעבט.. דאָס האַרץ טהוט איהם אַזוי וועה.. זיינע ביינער דאַרען שוין, האָבען שוין קיין זאַפט ניט.. אַ טיעפער טרויער נעהמט דורך זיין קראַנקע נשמה, וויינען ווילט זיך איהם, וויינען און שילטען.

און ער הויבט אָן אויף דאָס נייע איבערצוחזר׳ן פון קאַפּיטעל ג׳:

אחר כן פתח איוב את פיהו ויקלל את יומו" און נאָכדעם האָט איוב געעפענט זיין מויל און האט געשאָלטען דעם טאָג פון געבוירען !...

אברהם רייזען.

ליטעראַרישע און וויסענשאַפטליכע נייעס.

יודישע פאָלקסליעדער (אין זאַרגאָן). פון מאָסקווע איז מען מודיע, אַז דעם 3 נאיאבר אויף דער זיצונג פון דער עטנאָגראַפישער געזעלשאַפט ביי דעם מאָסקויער אוניווערזיטעט האָט ה׳ מאַרעק פאָרגעלייענט אַ רעפעראַט וועגען די יודישע פאָלקסליעדער, וועלכע זענען געזאַמעלט געוואָרען דורך ש. גינזבורג און פ. מאַרעק און אויך וועגען יודישע פאָלקספאָעזיע בכלל. מען וועט אויך פאָרזינגען אייניגע ליעדער מיט די מעלאָדיען אַזוי ווי דאָס פאָלק זינגט זיי. די ליעדער וועלכע זענען געזאַמעלט דורך ה׳ גינזבורג און מאַרעק דרוקען זיך איצט און וועלען קירצליך ערשיינען.

— ביבלאָטהעק פאַר קאָלאָניסטען און גערטנער. דער פעטערבורגער צענטראַל-קאָמיטעט פון דער חברה יק״א האָט אָנגעהויבען אַרויסצוגעבען אונטער דעם אַלגעמיינעם נאָמען אַ סעריע פון יודישע בראָשירען וועגען לאַנדווירטשאַפט און גערטנעריי. פאַר אַ האַלב יאָהר איז ערשיענען די ערשטע בראָשירע „דער לובין" פון אגראנאם מ. וועללער, וועלכע שמועסט וועגען לובין, אַלס מיטעל צו פערבעסערען זאמדיגע ערד. אַצונד איז אַרויס די צווייטע בראָשורע „ווי מען פלאַנצט אַ גאָרטען". אויסערדעם דרוקט זיך און וועט קירצליך ערשיינען „אַ קאלענדער פאַר קאָלאָניסטען" מיט בילדער און אילוסטראַציעס אונטער רעדאקציאָן פון ש. פרוג און מ. וועללער. דער קאלענדער ענטהאלט אַרטיקלען וועגען פערשיעדענע צווייגען פון לאַנדווירטשאַפט און אנדערע ידיעות, וועלכע זענען נייטהיג פאַר יודישע ערדארבייטער.

— דער פּראָוויזאָר לאַפידוס, וועלכער האלט איין אַפטעק אין יפו האָט ענטדעקט אַז איין סאָדט ווייַן, וועלכער ווערט אויסגעאַרבייט אין די יודישע קאָלאָניעס, ענטהאלט אין זיך אייזען. דאדורך קען דער סאָרט וויין ווערען בענוצט אַלס היילמיטעל. ה׳ לאַפירוס האָט דערום בדעה צו פערקויפען דעם מין וויין קיין אייראָפּא אונטער דעם נאָמען „אייזענהאלטיגער וויין חברון".

= דער האנדעל מיט חינא, ה׳ י. ג. בלאך האָט אַרויסגעגעבען אַ נייע בראָשורע וועגען חינא, אין וועלכער ער בעווייזט, אַז די אייראָפעאישע מלוכות קענען נישט ארויסנעהמען קיין שום נוצען פון זייער מלחמה מיט חינא. פון 1842-טען יאָהר ביז דעם 1898 טען יאָהר האָבען די אייראָפעישע מלוכות בעקומען אין הינא נישט מעהר ווי 25 קאָנצעסיעס אויף געשעפטען. אין 1843 איז געעפענט געוואָרען פאַר דעם אויסלענדישען האנדעל איין פאָרט שאנחאי און ביז 1898 נאָך 30 פארטען. נאָך דעם אלעמען איז דער האנדעל צווישען אירופא און חינא געווען זעהר קליין, ווייל די חינעזער בעדארפען זעהר וועניג צום לעבען. אין 1898 יאָהר האָט מען אויף די 400 מיליאָן חינעזער אַריינגעפיהרט סחורה אויף 811 מיליאָן פר׳ און אַרויסגעפיהרט — אויף 654 מיליאָן פר׳. אין פערגלייך מיט דייטשלאַנד קומט אויס אַז אויף 1 דייטש ווערט 60 מאָל מעהר אַריינגעפיהרט סחורה, ווי אויף 1 חינעזער. 71 % פון אימפארט פאלט אויף ענגלאנד און די איבריגע 29 % אויף די איבריגע מלוכות; דער גאנצער פערדיענסט פון דעם מסחר קען אָנטרעפען 85 מיליאָן פר׳ און כדי צו שיצען דעם האנדעל האלטען די אייראָפעאישע מלוכות אויף די חינעזישע ימים אין צייט פון שלום 141 שיפען מיט 1500 הארמאטען.

דרוקפעהלער.

אין „ישראליק איז קראַנק" (N 50) איז געדרוקט זייטע 8, שורה 22 „זיי מאַכען פלעמליך", עס האָט געדאַרפט זיין „פאַמעליך". זייטע 11, אין שורה 8 זענען די ווערטער „מיין באבעניו" איבריג.

די נדבות פיר די הונגעריגע אין בעסראַביען

וועלכע זענען געשיקט געוואָרען אין אונזער אַדמיניסטראַציאָן בסך־הכל Rs. 115,55 זענען געשיקט געוואָרען אין אַדעסער קאָמיטעט אונטער דעם נומר פון קוויטונג 1499.

איינבאַנד פיר דעם יוד 1900.

עס איז צו בעקומען דעקעל פיר דעם יאהרגאנג 1900 פון דעם „יוד" פראכטפאל און רעעל געמאכט מיט רייכע פערציערונגען צום פרייז 75 קאפ׳

מיט פארטא 90 קאפ׳.

זיך צו ווענדען צו:

Издательство „АХІАСАФЪ" Варшава.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau

פאר די אבאנענטען פון דעם „יוד" אויף דאס יאהר 1901

האבען מיר פארגענומען א גרויסע אויסגאבע, וועלכע ערשיינט דאס ערשטע מאל אין דער יודישער ליטעראטור

די וועלטגעשיכטע

בעארבעט נאך די בעסטע און נייעסטע קוועלען ספעציעל פאר די אבאנענטען פון דעם „יוד".

דאס בעקענען זיך מיט דער וועלטגעשיכטע איז זעהר וויכטיג פאר יעדען מענש. די וועלטגעשיכטע עפענט איהם די אויגען און ווייזט איהם אויף, ווי אזוי די מענשהייט האט זיך ענטוויקעלט פון אנהויב אן ביז דער לעצטער צייט, פון דער צייט, בשעת דער מענש איז נאך געווען ווילד און גראב ביז דער צייט ווען ער איז געקומען צו מענשליכקייט, זיטליכקייט און ציוויליזאציע.

די וועלטגעשיכטע איז איינס פון די בעסטע מיטלען צו זעלבסטבילדונג — אז דער מענש זאל זיך בילדען אליין אהן שולען און לעהרער. זי ערקלערט איהם ווי אזוי אלע גרויסע אידעען, גוטע זיטטען און מאראל האבען זיך דורכגעשלאגען א וועג און צושפרייט צווישען מענשען, ווי אזוי דער אמאליגער, ראהער און אונוויסענדער מענש איז דערהויבען געווארען צו זיין איצטיגען ציוויליזירטען צושטאנד.

מיט איינעם ווארט, די וועלטגעשיכטע איז א וועגווייזער אין מענשענ'ס לעבען, און איז זעהר וויכטיג פאר יעדען מענש, און נאך מעהר פאר אונז יודען. דען מיט וועלכען פאלק אין דער וועלט זיינען מיר נישט געקומען אין בעריהרונג? צווישען פרעמדע פעלקער, וואס פיעל פון זיי זענען שוין לאנג פערלוירען געווארען, איז אויסגעוואקסען דאס יודישע פאלק און לעבט עד היום צווישען זיי. אומעטום האבען מיר מיטגעשפיעלט אין קאהן, אומעטום האבען מיר געגאשט עפעס גוטעס אדער שלעכטעס, נאר אומעטום האבען מיר פערגעסען עפעס צו טהון פאר זיך, פאר דעם כלל־ישראל. דאס יודישע פאלק אבער, האטש עס איז צוזייעט און צושפרייט אין אלע עקען וועלט, דארף און קען טהון פאר זיך. וואס און ווי צו טהון ווייזט אונז אויך די וועלטגעשיכטע.

אט דאס וויכטיגע און גרויסע ווערק האבען מיר בעשלאסען צו געבען די אבאנענטען פון „דעם יוד" צו אזא בילינגען פרייז, אז יעדער זאל אומשטאנד זיין צו האבען דאס גרויסע ווערק אין זיין הויז, נעהמליך:

יעהרליכע אבאנענטען קענען בעקומען 4 בענדער וועלטגעשיכטע

פיר 1 רובעל (פארטא 50 קאפ') = פיר 3 קראנען (פארטא 1½ קראנען).

די אבאנענטען פון „יוד" אויף דעם יאהר 1901 וועלען נאך בעקומען אומזיסט אהן שום צוצאהלונג

12 בילדער פון יודישען לעבען אמאל און איצטער

בעארבעט פון בעריהמטע קינסטלער און געדרוקט אויף דעם פיינסטען פאפיער. יעדען חדש וועלען די אבאנענטען פון „יוד" בעקומען איין בילד אלס ביילאגע, אזוי אז דורך דעם יאהר וועט זיך צונויפקלייבען א רייכער יודישער בילדער־אלבום.

מיר האפען אז די אלע, וואס פערשטעהען די וויכטיגקייט פון אונזער בלאט, וועלען זיך מיה געבען, יעדער אין זיין שטאדט און געגנד, צווישען זיינע בעקאנטע, צו פערברייטען אונזער צייטונג, כדי צו פערמעהרען די צאהל אבאנענטען פון „דעם יוד", און אונז צו געבען די מעגליכקייט וואס מעהר איהם צו פערבעסערען און צו פערפיינערען וועלכעס איז אונזער ציעל.

אבאנאמענט פרייז פון דעם „יוד"

יעהרליך — 5 רובעל, האלביעהרליך — 3 רובעל, פיערטעליעהרליך — 1 רובעל 50 קאפ', פאר 1 מאנאט 60 קאפ'. יעהרליכע אבאנענטען קענען אויך אויסצאהלען די 5 רובעל אין 3 ראטען: ביים אבאנירען: 2 רוב', דעם 1־טען אפריל: 2 רוב' און דעם 1־טע אויגוסט די לעצטע ראטע — 1 רובעל.

די אבאנענטען (הן די וואס שיקען איין די גאנצע 5 רו"כ מיט אמאל, הן די וואס צאהלען אין ראטען), וועלכע ווילע[...] בעקומען די „וועלטגעשיכטע", זאלען זא גוט זיין ביים אבאנירען זיך איינשיקען אויך דאסגעלד פיר דער וועלטגעשי[...]

די וואס שרייבען אויס דעם „יוד" האלביעהרליך אדער פיערטעליעהרליך קענען בעק[...]

יעדען באנד וועלטגעשיכטע פיר 50 ק"פ.

די אדרעססע: Administration „Der Jude" Krakau, Gertrudagasse Nr. 19.

פיר רוסלאנד: Товарищество „АХІАСАФЪ" Варшава почтовой ящикъ № 25. פערזענליך טווארדא 6.

וויכטיגע בעמערקונגען פיר די אבאנענטען.

אום די ארדענונג צו האלטען איז נייטהיג אז:

[...] יעדער זאל אויסשרייבען „דעם יוד" צייטליך, און ניט ווארטען ביז די לעצטע מינוט, כדי עס זאל נישט זיין קיין אויפהאלט [...]דער עקספעדיציאן פון די נומערען.

[...]יים ארײנשיקען דאס געלד זאל יעדער שרייבען די אדרעססע דייטליך נישט פערצונט און פערדרעהט.

[...]עס מאל וואס מען ווענדעט זיך צו „אחיאסף" וועגען „דעם יוד" מוז מען שרייבען דעם נומער וואס איז געדרוקט אויף [...]סע און אויך די שטאדט וואו דער אבאנענט וואהנט.

דער אבאנעמענט אויף די צייטונג

1901 דער יוד 1901

III יאהרגאנג. ערשיינט יעדע וואך. III יאהרגאנג.

א יאהר צייט איז פאר יעדער אנשטענדינער צייטונג א שטיק לעבען פון דעם פאלק, וועלכען זי דיענט. אין אזא צייטונג שפיגעלט זיך אב דאס לעבען פון פאלק, זיינע פריידען און ליידען, זיינע האפנונגען און שטרעבען, אלעס, וואס דאס פאלק לעבט איבער.

מיר מיינען, אז מיר האבען דאס רעכט צו זאגען, אז אונזער צייטונג „דער יוד" פערנעהמט זיך מיט אלע פראגען און ענינים, וועלכע קענען ברענגען נוצען דעם יודישען פאלק אין זיין טעגליכען לעבען, ווי אויך אין זיין צוקונפט. זי דערמאהנט איהם זיין פערגאנגענ־הייט, אין וועלכער אונזער פאלק קען געפינען טרייסט און מוטה, צו האלטען שטאלץ זיין קאפ און צו געהען ווייטער זיין וועג מיט האפנונג אויף בעסערע צייטען.

„דער יוד" לעבט צוזאמען מיט זיינע לעזער א ײן לעבען, און דיענט זיי מיט אלע קרעפטען, נישט שפארענדיג קיין מיה און מאטעריעלע מיטעל. יעדעס יודישע הויז, יעדע יודישע פאמיליע געפינט אין „דעם יוד" א פריינד אין זייערע פרייע מינוטען.

אין דיעזער ריכטונג וועט „דער יוד" אויך ווייטער געפיהרט ווערען, מיר וועלען אויך ווייטער נישט שפארען קיין מיה און געלד, כדי צו פערבעסערן און פערגרעסערען אונזער צייטונג, ווי ווייט מעגליך.

ווי ביז אהער וועט דער „יוד" ענטהאלטען פאלגענדע אבטהיילונגען:

I. לייטארטיקלען

וועלכע בעריהרען די וויכטיגסטע פראגען ביי יודען און יודענטהום.

II. פובליציסטיק

ארטיקלען איבער פערשיעדענע פראגען וואס געהערען זיך אן צום יודישען לעבען, פון דער עקאנאמישער און גייסטיגער זייט, אויך איבער וויכטיגע ענינים וואס בעריהרען דעם כלל ישראל אין דער גאנצער וועלט, אין א געוויס לאנד אדער אויך אין א געוויסער שטאדט.

III. פאליטישע איבערזיכט

IV. די יודישע וועלט

קורצע בעשרייבונגען פון אלע וויכטיגע נייעסען וואס קומען פאר אין דער יודישער וועלט אין פערשיעדענע לענדער.

V. אלגעמיינע וועלט־נייעס

די וויכטיגסטע נייעס, וואס געשעהען אין לעבען פון אנדערע פעלקער אדער וויכטיגע פאקטען וואס האבען א שייכות צו יודען און יודענטהום.

[illegible] ...יטונגס ־ שטימען

...עשפרעכונגען איבער דעם וואס ווערט געשריעבען אין פערשיע־ ...רענע צייטונגען וועגען יודען.

[illegible] יודישע שטעדט און שטעדטליך

איבערזיכט איבער דאס טעגליכע יודישע לעבען אין דער פראווינץ.

...V. מען שרייבט אונז

בריעף און קארעספאנדענציעס פון פערשיעדענע שטעדט.

IX. בעלעטרעסטיק

ראמאנען, ערצעהלונגען און בילדער פון יודישען לעבען אין היינטיגע צייטען, אויך היסטארישע, פון די וויכטיגסטע עפאכען פון אונזער געשיכטע.

X. שירים

פאלקסגעדיכטע און נאציאנאל ליעדער.

XI. היסטארישעס

אויסער היסטארישע ערצעהלונגען, אויך מאנאגראפיעז און ארטיקלען וועלכע קענען געבען אקלארען בעגריף פון געוויסע וויכטיגע צייטען אין אונזער היסטארישען לעבען.

XII. ארץ ישראל

אפטע ריכטיגע ידיעות פון אלעם וואס קומט פאר אין אונזער הייליגען לאנד, בעשרייבונגען פון די יודישע קאלאניעס און אויך פון דעם לעבען פון אונזערע ברידער אין ארץ־ישראל.

XIII. ביאגראפיעס

לעבענסבעשרייבונגען פון יודישע גרויסע לייט אין פערשיעדענע צייטען, וואס האבען געמאכט יעדער אין זיין צייט א שטארקען רושם אויפ'ן יודישען לעבען.

XIV. פאפולערע וויסענשאפטליכע ארטיקלען

איבער פערשיעדענע וויסענשאפטליכע ענינים, וועלכע האבען א געוויסע נגיעה צום יודענטהום אדער קענען בעזאנדערס ניצליך זיין אונזערע לעזער.

XV. קריטיק

בעטראכטונגען (רעצענזיאנען) איבער ביכער וואס זענען געשריעבען יודיש אדער אין אנדערע שפראכען און זענען נוגע צום יודישען פאלק.

XVI. פעליעטאנען

...ין דעם „יוד" בעטהייליגען זיך די בעסטע יודישע שרייבער. ביזהער זענען געוועזן אין דעם „יוד" ארטיקלען פון די דאזיגע שרייבער:

...בראמאוויטש ש. י. (מענדעלי מוכר־ספרים), אמת, ביאליק ח. נ., בעל מחשבות, בערנפעלד ש. דר., בן־עמי, בריינין ר. ...גענזאהן י., הורוויץ ח. ד., האדרעי אבגד, וויסבערג י. י., יפה ל., לוריא יוסף דר., ליליענבלום מ. ל., לעווינסקי א. ל. ...וין ש. דר., מאנדעלשטאם מ. פראפ׳, ספעקטאר מ., פינסקי ד., פרוג ש., פריעדבערג א. ש., פרישמאן דוד, פרץ י. ... ...ראן ש. ל., קלויזנער יוסף, ראבניצקי י. ח., ראזענפעלד מאררים, ראבינאוויטש ש., ראבינאוויטש א. ז., שאך פא... שולמאן א., שלום עליכם און נאך פיעל אנדערע.

...ען פערזיכערען אונזערע לעזער, אז מיר וועלען אויך ווייטער געבען אין דעם „יוד" אריגינעלע ארבייטען פון אונזערע בעסטע א... טעסטע שרייבער.